

MIKULÁŠ UJLAKI (ILOCKÝ) A JEHO HRADNÉ PANSTVÁ NA ÚZEMÍ DNEŠNÉHO SLOVENSKA – KORLÁTKA, HLOHOVEC A TEMATÍN

Zdenko GÁLIK

Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta, Externý doktorand
Gondova 2, P. O. Box 32, 81499 Bratislava
zdeno1979@gmail.com

GÁLIK, Zdenko. *Mikuláš Ujlaki and his Castle Properties in the Area of Present Slovakia – Korlátka, Hlohovec and Tematín.* The study deals with Mikuláš Ujlaki, a leading Hungarian nobleman who was in military and diplomatic services of Hungarian kings Zigmund of Luxembourg, Albert of Habsburg, Ladislaus V. the Posthumous and Matthias Corvinus, and his castle properties which are situated in the area of present Slovakia – Korlátka, Hlohovec and Tematín. The author focuses on the castle of Hlohovec and the town of Hlohovec. He also notices noblemen who were in Mikuláš Ujlaki's services (e.g. Osvald of Bučany, Ladislav of Díč and numerous castellans at his castles).

Kľúčové slová: Mikuláš Ujlaki; hrad a mestečko Hlohovec; hrad Tematín; hrad Korlátka; rod Ujlakiovcov;

Keywords: Mikuláš Ujlaki; castle and town of Hlohovec; castle of Tematín; castle of Korlátka; the House of Ujlaki;

Mikuláš Ujlaki, pravnuke Mikuláša Kónta a brat Štefana a Jána Ujlakiho, patrili medzi popredných šľachticov a hodnostárov Uhorského kráľovstva. Bol sedmohradským vojvodom (1441 – 1458), slavónskym bánom (1457 – 1458), v rokoch 1438 – 1458 mačvianskym bánom, severínskym bánom (1445 – 1446), aradským (1441 – 1446), báčskym (1438 – 1458), baranským (1438 – 1458), bodrockým županom (1438 – 1458), ďalej čanadským (1441 – 1446), čongrádskym (1441 – 1446), fejérsnym županom (1440 – 1458), županom v župe Keve (1441 – 1446), sudca Kumánov (1448 – 1449), spolu s Jánom Huňadym marmarošským županom v rokoch 1441 – 1445, v roku 1454 nitrianskym županom, ďalej šomodským (1444 – 1458), sikulským (1441 – 1446), temešským (1441 – 1446) a tolnianskym županom (1438 – 1458), torontálskym županom (1445), županom v župe Valkó (1438 – 1458), spolu s Tomášom Henrikom županom v župe Veröce v roku 1444 a náš výpočet ukončíme tým, že Mikuláš Ujlaki bol v roku 1445 aj zarandským župa-

nom.¹ Z uvedeného vyplýva, že v roku 1438 sa stal Mikuláš županom piatich žúp (Báčskej, Baranskej, Bodrockej, Tolnianskej župy a župy Valkó) a zároveň mačvianskym bánom, v roku 1445 zastával funkcie župana v okrem vyššie uvedených 5 župách ešte aj v 10 iných župách (Aradskej, Čanadskej, Čongrádskej, Fejerskej, Kevešskej, Marmarošskej, Šomodskej, Temešskej, Torontálskej a Zarándskej župe) a bol aj županom Sikulov, sedmohradským vojvodom a severínskym bánom.

Do popredia sa dostáva Mikuláš Ujlaki práve v období husitských výprav na územie dnešného Slovenska. Aj Hlohovec zasiahli husitské výpravy. Dňa 20. apríla 1430 prišlo uhorské vojsko k Šintave, kde si kráľ Žigmund postavil hlavný stan. Húfy sirotkov sa priblížili v dňoch 23. – 25. apríla a 28. apríla sa odohrala hlavná bitka medzi Trnavou a Váhom, v ktorej padlo okolo 6000 uhorských a 2000 husitských bojovníkov. Na tejto bitke, známej ako bitka pri Šintave, sa zúčastnil aj Mikuláš Ujlaki z Hlohovca na čele stovky jazdcov, ktorých naverboval vo svojom panstve.² Náklady na nich si iste vynahradil zdanením svojich vlastných poddaných, tak ako to jeho rodina v prípade vysokých nákladov zvykla robiť.³

V tejto bitke stálo proti uhorskému vojsku údajne až 10 000 husitov. V hlavnej bitke sa uhorskému vojsku podarilo prelomiť husitskú vozovú hradbu. Prelom sa vydaril aj vďaka jednému z uhorských veliteľov, ktorým bol ostrožský knieža Fridrich. Knieža Fridrich totiž ako bývalý husitský spojenec dokonale ovládal taktiku husitov, ako aj spôsob ich boja a obrany. Útok Uhrov však stroskotal, pretože uhorskí bojovníci začali hneď rabovať a plieniť husitský tábor a husitom sa ich podarilo z tábora vytlačiť. V rozhodujúcom momente bolo uhorské vojsko oslabené útekem oddielu na čele s Jánom z Marótu. V bitke padol aj sirotský hajtman Velek Koudelník a celkové straty husitov údajne predstavovali 2000 bojovníkov. Straty uhorského vojska boli údajne okolo 6000 bojovníkov. Husiti sa po tejto rozhodujúcej bitke, kde utrpeli značné straty na životoch, stiahli na Moravu.⁴

¹ PÁL, Engel. Magyarország világi archontológiája 1301 – 1457. I. Budapest: MTA Történettudományi intézete, 1996, s. 15, 21, 30, 34, 98, 101, 105, 117, 123, 125, 128, 140, 149, 154, 161, 177, 194, 205, 208, 210, 222, 231, 240.

² LEHOTSKÁ, Darina et al. Hlohovec a jeho okolie. Bratislava: Obzor, 1968, s. 64. K údaju o číselnom počte 100 jazdcov Mikuláša Ujlakiho pozri aj MRVA, Ivan – SEGEŠ, Vladimír. Dejiny Uhorska a Slováci. Bratislava: Perfekt, 2012, s. 86 a 87. Ide o tzv. Siensky register (smernice z prelomu rokov 1432 a 1433). Tieto smernice obsahovali konkrétny a pomerne podrobný rozpis počtu poľných vojsk, ktoré mali byť nasadené proti Osmanom a husitom. Z rozpisu vyplýva, že Mikuláš Ujlaki (v dokumente označený ako Mikuláš Bánfi z Hlohovca; bánfi – syn bána) má postaviť proti husitom 100 jazdcov. Pozri aj MIŠÍK, Mikuláš. Husiti na Slovensku. Banská Bystrica 1928, s. 44, kde Mikuláša Ujlakiho uvádza Mišík ako Mikuláša Hlohoveckého. Po 100 jazdcov boli povinní proti husitom nasadiť aj Imrich z Pavloviec, Ladislav zo Sečian, Frank zo Sečian, Ján (syn) Jakubov a Pavol Kompolt. SEGEŠ, Vladimír – ŠEĎOVÁ, Božena. Pramene k vojenským dejinám Slovenska I/3. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2013, s. 18–19.

³ MAREK, Miloš. Panstvo Tematín v stredoveku. In *Studia historica Tyrnaviensia*, 2009, ročník 8, s. 54. Takto to v roku 1419 urobila Anna, vdova po bánovi Ladislavovi z Ujlaku. Z dôvodu vyplatenia majetkov ležiacich v Šomodskej župe, ktoré dala kedysi do zálohu Jurajovi z Héderváru, zdanila niekoľko majetkov patriacich k Hlohovcu a Tematínu.

⁴ SEGEŠ – ŠEĎOVÁ, ref. 2, s. 17.

Ešte v septembri 1431 sa uskutočnila štvrtá husitská výprava. Husiti postupovali na Slovensko v dvoch prúdoch zo západu a severu, spojili sa pri Žiline, odkiaľ prenikli do Liptovskej, Turčianskej a Nitrianskej župy, kde zanechali stále posádky.⁵ Spojené poľné vojská sa rozdelili pri Nitre. Prokop Holý sa podľa Třebonskej kroniky nedohodol so sirotkami na koristi, a tak táboriti vedení Prokopom Holým odtiahli smerom na Hlohovec, kde prešli bezpečne po moste cez rieku Váh. Táboriti s tromi vojskami (*mit dreyen heren*) obsadili most v Hlohovci (*Vreynstat*) a plienili v jeho blízkom okolí. Po krátkej zastávke v okolí Hlohovca most cez Váh spálili a vrátili sa hore Považím na Moravu cez Uherský Brod.⁶ Keď sa niekedy na rozhraní októbra a novembra 1431 sirotkovia vracali s plne naloženými vozmi a v Hlohovci chceli prejsť cez Váh, zistili, že most bol zničený.⁷ Lysý uvažuje, že správy o uhorskom vojsku zapríčinili, že táboriti pri prebrodení na druhú stranu Váhu strhli most pri Hlohovci. Most však mohli strhnúť aj samotní Uhri, aby znemožnili prechod sirotkov na druhú stranu. Sirotkovia sa neodvážili Váh pri Hlohovci prebrodiť, keďže pravdepodobne mali v päťach uhorské vojsko. Namiesto pohodlnej cesty domov na sirotkov zaútočili Moravia a Uhri a vzájomné boje trvali deväť až desať dní.⁸ Pri prechode Váhu pri Ilave v novembri 1431 utrpeli v boji citeľné straty, takže z pôvodných 7000 bojovníkov sa na Moravu vrátilo len okolo 2000 a z 300 bojových vozov im zostalo sotva 50.⁹

Tlak husitov zosilnel po roku 1430 a ich útoky cez Záhorie alebo cez priesmyky Bielych Karpát až k Váhu boli čoraz častejšie. V lete roku 1432 sa dostala do rúk husitského veliteľa Blažka z Borotína aj Trnava. V nasledujúcich rokoch husiti pustošili dolné Považie od Hlohovca až k Novému Mestu, ako aj oblasť pod Malými Karpatmi.¹⁰

V roku 1434 vystupuje Mikuláš z Hlohovca (*de Freystat et de Palaty*) spolu s Petrom Čechom z Levíc (*de Lewa*) a Jurajom z Rozhanoviec (*de Rozgon*), ktorý bol bratislavským kapitánom, ako „*fideiussores*“ na strane kráľa Žigmunda. Išlo o priamu dohodu s Jánom Šmikouským zo Žďáru (*de Zdyar*), ktorý bol veliteľom husitskej posádky v Topolčanoch, a kráľom Žigmundom, na základe ktorej dostal 7. novembra 1434 Šmikouský vyplatených 400 uhorských florénov v zlate ako prvú splátku pri príležitosti uzavretia dohody medzi ním a kráľom.¹¹ Pravdepodobne niekedy potom husiti z Topolčian odišli. V potvrdenke sa však neuvádza nijaká celková suma, ktorú mal dostať Šmikouský za odchod so svojou posádkou z Topolčian; nevieme teda, či zostalo pri pôvodne požadovaných 9000

⁵ MRVA – SEGEŠ, ref. 2, s. 84.

⁶ VARSÍK, Branislav. Husitské revolučné hnutie a Slovensko. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1965, s. 78 – 79.

⁷ VARSÍK, ref. 6, s. 81.

⁸ LYSÝ, Miroslav. Husitské vpády do Uhorska v rokoch 1428 – 1431. In Historický časopis, 2007, ročník 55, číslo 3, s. 429 – 430.

⁹ MRVA – SEGEŠ, ref. 2, s. 84.

¹⁰ MRVA, Ivan. Hrad a panstvo Tematín. In Rozprawy k slovenským dejinám. Zborník príspevkov k nedožitému 75. výročiu narodenia Pavla Horvátha. Bratislava: Slovak Academic Press, 2001, s. 191.

¹¹ Aktuálny názov archívu je Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár (MNL OL), názov fondu Diplomataikai levéltár (DL), MNL OL DL 12630.

zlatých, ba nevieme nič o tom, ako dlho trvalo vyplácanie tejto posádky a kedy sa posádka z Topoľčian stiahla.¹²

Mikuláš Ujlaki, ktorý bol vo veľkej finančnej tiesni, a to aj v dôsledku nadmerne vysokých požiadaviek husitov, dával do zálohu časť svojich majetkov. Na tieto účely využil aj Piešťany. Už koncom augusta 1434 dal do zálohu polovicu Piešťan Michalovi a Ondrejovi, synom Imricha z Očkova, za sumu 72 zlatých. V nasledujúcom roku (23. 5. 1435) predstúpil Mikuláš Ujlaki pred kráľa Žigmunda a povedal, že dáva tým istým šľachticom z Očkova celé Piešťany aj s brodom cez rieku Váh a mýtnou stanicou, ktorá sa tam nachádzala, za 129 zlatých. Z roku 1436 pochádza ďalšia záložná listina v prospech Očkajovcov, v ktorej sa uvádza aj mlyn na potoku Dúbravica (*Dubrawize, Dombrowyze*), ktorý bol jedným z majetkových príslušenstiev Piešťan. Záložná suma sa zvýšila na 170 zlatých. Očkajovci v roku 1437 dostali do zálohu od Mikuláša Ujlakiho aj polovicu Hornej Stredy. Kráľ Ladislav I. Varenčik nariadil 6. marca 1442 uviesť Michala z Očkova, jeho ženu Margarétu a synov Imricha a Jána do majetkovej držby Piešťan a polovice Hornej Stredy.¹³ Našťastie ustavičné zálohovanie Piešťan neznamenal zhoršenie sociálneho postavenia miestneho obyvateľstva, a to vzhľadom na to, že záložným vlastníkom bol stále rovnaký rod Očkajovcov. Očkajovci sa nesnažili drancovať Piešťany ako svoj dočasný majetok. Mikuláš Ujlaki však zaujal Piešťany i Hornú Stredu, Očkajovcom však nevrátil záložnú sumu. Imrich Očkaj sa proti svojprávnenému počínaniu Mikuláša Ujlakiho ohradil, keďže sa stal obeťou násillia zo strany jedného z najvplyvnejších uhorských magnátov.¹⁴ V roku 1447 Mikuláš Ujlaki ustanovil Antona Petrmanoviča z dediny Nová Lehota (*de Nova Lehota*), ktorá patrila k hradu Tematín, za libertína a zároveň jeho súdnej právomoci podriadil všetkých miestnych obyvateľov.¹⁵ Dodávame, že v prípade libertína išlo o slobodníka, poddaného, ktorý sa vykúpil od povinností voči zemepánovi, zväčša robotových, alebo bol od týchto povinností oslobodený z iniciatívy zemepána.

Kráľ Žigmund už krátko po odchode husitov z Trnavy vydal 18. marca 1435 v Bratislave mandát, ktorým nariadil zemepánom a obyvateľom hradných panstiev Svätého Jura, Červeného Kameňa, Hlohovca, Šintavy, ako aj Modry, Trlinku (dnes Malé Trnie) a Kučišdorfu (dnes Veľké Trnie), aby nebránili trnavským mešťanom, vracajúcim sa z rôznych miest, kam sa predtým uchýlili zo strachu pred husitmi, v obrábaní vinohradov, ktoré títo mali na ich územiach a ktoré pre husitov nemohli obrábať. Zároveň Žigmund v mandáte zakázal majiteľom pozemkov, na ktorých mali Trnavčania svoje vinice, vyberať od týchto mešťanov okrem obvyklých vinohradníckych daní akékoľvek iné poplatky. Mali sa tak uspokojiť s platením tých poplatkov, ktoré odvádzali pred zaujatím Trnavy Blažkom z Borotína.¹⁶

¹² VARSÍK, ref. 6, s. 148. Porovnaj LYSÝ, Miroslav. Vpády husitov a ich posádky v Uhorsku v rokoch 1432 – 1435. In *Historický časopis*, 2007, ročník 55, číslo 4, s. 653 – 654.

¹³ LUKAČKA, Jozef. Piešťany v stredoveku. In *Balneologický spravodajca 1993 – 1994*. Balneohistorica Slovaca 32, Piešťany: Balneologické múzeum, 1994, s. 104.

¹⁴ MNL OL DL 95367.

¹⁵ MNL OL DL 62586.

¹⁶ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej MVSР), Štátny archív v Bratislave (ďalej ŠAB), pobočka Trnava (ďalej PTT), fond Magistrát mesta Trnavy (ďalej MG), Listina (ďalej L) 40.

V Hlohovci okrem trnavských mešťanov mal svoje vlastné vinice aj trnavský mestský špitál Svätého kríža (s Kostolom svätej Heleny). Keď roku 1490 tento špitál prevzal do správy prior benediktínov Mikuláš, bolo toto sociálno-charitatívne zariadenie v žalostnom stave. Nový správca pospisoval všetky škody a zažaloval viacerých trnavských mešťanov, medzi ktorými nechýbal ani richtár, že rozkradli majetok špitála, zdržiavali jeho dôchodky a obsadili špitálsku pôdu. Trnavský špitál každoročne dostával 150 džberov vína z testamentárne odkázaných viníc a vlastné vinice mal v Modre, Horných Orešanoch, na Ružovej hore, na Kráľovej hore, v Hlohovci a Šintave.¹⁷

Rekonštrukcia mesta zrejme podnietila záujem Trnavčanov o svoj lesný majetok, z ktorého ťažili stavebné drevo, potrebné na opravu hradieb a domov. Počas husitských vpádov obsadil najvýznamnejší lesný majetok Trnavy, les pri Brestovanoch, hlohovský zemepán Mikuláš Ujlaki a začal v ňom svojvoľne rúbať stromy. Na jeho svojvoľné a neoprávnené konanie sa trnavskí mešťania sťažovali u panovníka Žigmunda (ten sa vtedy zdržiaval v Prahe), ktorý proti nemu zakročil svojím mandátom z 15. februára 1437. V ňom prikázal Mikulášovi z Hlohovca (*de Galgowcz*), ako aj jeho kastelánom, aby neobsadzovali les patriaci k obci Brestovany (*Zyl*), pretože Trnavčania ho majú slobodne užívať.¹⁸

Mikuláš Ujlaki zrejme predošlý Žigmundov mandát odignoroval a les pri Brestovanoch patriaci Trnave odmietol vrátiť. V ďalšom mandáte vydanom 17. marca 1437 kráľ Žigmund zakázal Mikulášovi, synovi bána z Hlohovca, inak z Ujlaku (*de Galgocz alias de Wylak*), hlohovským mešťanom a poddaným vyrubovať drevo z lesa pri Brestovanoch (*Zyl*), ktorý patrilo Trnave, s dôvetkom, že ak má Mikuláš listiny dokazujúce oprávnenosť jeho držby, má ich predložiť na preskúmanie komisii barónov a prelátov.¹⁹

Spory medzi mestom Trnava a hlohovským zemepánom Mikulášom Ujlakim naberajú na intenzite v 60. rokoch 15. storočia za vlády Mateja Korvína. Dňa 22. mája 1464 nariadil Matej Korvín Mikulášovi Ujlakimu, kastelánom a obyvateľom Hlohovca, aby les patriaci k Brestovanom a nimi násilne obsadený vrátili do užívania Trnave. Rovnako znovu vyzval Mikuláša Ujlakiho, aby predložil dokumenty, ktoré by ho oprávňovali na jeho počínanie.²⁰ Hlohovský zemepán nebol jediným magnátom, ktorý znepokojoval Trnavčanov pri užívaní ich majetkov. V tom istom dni (22. mája 1464) vydal kráľ Matej Korvín ďalšiu listinu, v ktorej rozkázal palatínovi Michalovi Orságovi a jeho kastelánom na hradoch Smolenice, Dobrá Voda, Ostrý Kameň, Korlátka a Nemecké Orešany, aby nezabraňovali Trnavčanom rúbať drevo v lesoch ležiacich okolo Trnavy a jej dedín Hrnčiarovce (*Gerenger*), Modranka (*Magiarad*), Brestovany (*Zyl*) a Ružindol (*Razna*).²¹

Dňa 17. apríla 1466 nariadil Matej Korvín okamžite vrátiť Pavlovi Bakošovi z Oždian (*de Osgyan*) majetok a veci, ktoré mu Trnavčania v predchádzajúcich dňoch vzali.²² Ako vyplýva z listu datovaného a vydaného 26. júla 1466

¹⁷ ŠIMONČIČ, Jozef. Dejiny Trnavy. 1. zväzok. Trnava: Mesto Trnava, 2010, s. 137.

¹⁸ MVSР, ŠAB, PTT, MG, L-57.

¹⁹ MVSР, ŠAB, PTT, MG, L-61.

²⁰ MVSР, ŠAB, PTT, MG, L-111.

²¹ MVSР, ŠAB, PTT, MG, L-109.

²² MVSР, ŠAB, PTT, MG, L-114.

v Hlohovci, Pavol z Oždian (*de Osdyan*) bol kastelánom hradov Hlohovec (*Galgocz*) a Tematín (*Themethwen*), ktoré patrili Mikulášovi z Hlohovca. V tomto liste žiada od Trnavčanov zaslanie akéhosi registra týkajúceho sa všetkých hlohovských záležitostí. Tento register mu Trnavčania zobrali a zrejme odmietli vrátiť aj po prijatí listiny od kráľa Mateja Korvína. Zároveň Pavol Bakoš Trnavčanom píše, že poslal kráľovi Matejovi Korvínovi listiny prostredníctvom sluhu Galla.²³ Zo strany Hlohovca mohlo ísť len o predĺženie dlhotrvajúceho sporu.

Zo 4. februára 1467 sa nám zachovali až tri mandáty Mateja Korvína, usilujúceho sa prispieť k rozriešeniu sporu. Prvý adresoval kapitánom hradov Horného Uhorska. Nariadil im, aby les pri Brestovanoch, násilne obsadený Mikulášom z Hlohovca a palatínom Michalom Orságom, týmto odňali a odovzdali do užívania Trnačanom.²⁴ V druhom nariadil Mikulášovi Ujlakimu, aby vrátil násilne obsadené lesy mesta Trnavy do užívania Trnavčanom.²⁵ V oboch listinách panovník Hlohovčanov oboznámil s tým, akú hodnotu má les pre Trnavu. Tretí mandát adresoval panovník palatínovi Michalovi Orságovi a vyzval ho vrátiť lesy, ktoré predtým násilne obsadil.²⁶

Načas spory hlohovského zemepána a mesta Trnavy o les pri Brestovanoch utíchli. Aspoň o nich nemáme žiadne zachované písomné doklady. Mikuláš z Hlohovca medzitým v roku 1477 zomrel a novým hlohovským zemepánom sa stal Vavrinec Ujlaki. To však neznamenalo pre Trnavu víťazstvo v spore. Opäť sa dostal k slovu Michal Orság, ktorému 17. októbra 1480 Matej Korvín zakázal vyberať od Trnavčanov majúcich na jeho území vinice deviatkovú daň.²⁷ Dňa 6. septembra 1490 Ján Šoš de Sowar, kastelán hradov Hlohovec (*Galgocz*) a Tematín (*Temethwyn*), a Ján, provízor Hlohovského a Tematínskeho hradu, žiadali Trnavčanov, aby prepustili ich poddaného Gašpara, ktorého uväznili trnavskí Židia bez akéhokoľvek podkladu. Súčasne sa sťažujú, že trnavskí Židia zhabali tomuto Gašparovi víno.²⁸

Dňa 24. augusta 1432 Ladislav z Bábu (*de Bab*), ktorý bol kráľovským splnomocnencom (*homo regius*), v prítomnosti zástupcu Belehradského križiackeho konventu svätého Jána Jeruzalemského uskutočnil vovedenie Jána, syna Petra z Koplotoviec (*de Kaplath*), Juraja, syna nebohého Tomáša, a Michaela, syna Demetera, oboch zo Svätoplukova (*de Salgo*), do majetkov Koplotovce (*Kaplath*), Chorna, Svätoplukovo (*Salgo*), Lehota (*Lehothka*) a do časti majetku Pazalay. Všetky majetky sa nachádzali v Nitrianskej župe. Pri vovedení do majetku sa medzi susedmi zúčastnil za seba a za svojho pána Mikuláša z Ujlaku aj Ladislav z Díču (*de Dych*), ktorý bol v tom čase provízorom, t. j. hospodárskym správcom, hradu Hlohovec (*castrum Galgocz*).²⁹ Ladislava z Díču (*de Dycz*) nachádzame v roku 1438 už vo funkcii hospodárskeho správcu kúrie v Hlohovci (*provisor curie*), v tej istej listine sa spomína aj kastelán na hrade Tematín (*Temethin*) Michal

²³ MVSР, ŠAB, PTT, MG, L-115.

²⁴ MVSР, ŠAB, PTT, MG, L-122.

²⁵ MVSР, ŠAB, PTT, MG, L-121.

²⁶ MVSР, ŠAB, PTT, MG, L-123.

²⁷ MVSР, ŠAB, PTT, MG, L-148.

²⁸ MVSР, ŠAB, PTT, MG, L-190.

²⁹ MNL OL DL 90561.

z Očkova (*de Ocsko*).³⁰ V listine z 8. februára 1446 vydané na hrade Hlohovec (*in castro Fraystat*), ktorá je adresovaná richtárovi, prisázným prisediacim a mešťanom mesta Bratislavy, vystupuje Ladislav z Díču (*de Dycz*) ako „iudex curie veľkomožného pána Mikuláša na hrade Hlohovec“ (*in castro Fraystot*).³¹ Ako iudex curiae v Hlohovci (*de eadem Galgocz*) nachádzame Ladislava z Díču (*de Dych*) aj v roku 1452. Bol to nepochybne verný familiár Mikuláša Ujlakiho, veď v jeho službách vystupuje v prameňoch už od roku 1432 (vtedy ešte ako provízor Hlohovského hradu). Svoje verné služby rodu Ujlakiovcov preukazoval Ladislav z Díču teda už dlhých 20 rokov. V tom istom doklade vystupuje ako kastelán hradu Hlohovec akýsi Štefan Malý (*parous*) de Rakolup.³² Ten vystupuje ako hlohovský kastelán aj v doklade z 13. marca 1455 (*Stephano Parvo de Rakolch, castellano de Galgocz*) a spolu s ním okrem iného aj Ladislav z Díča (*de Dych*), Ladislav Bodák z Bučian (*de Bwchan*) a Imrich, hlohovský richtár (*de eadem Galgocz*), ako susedia Osvalda Bána pri jeho vovedení do vlastníctva hradu Korlátka (*Korlathkew*) s príslušenstvami a dediny Trakovice (*possessionis Karkowcz*), kde sa zvyklo vyberať mýto. Osvalda Bána voviedol do jeho majetkov Ján z Kapiniec (*de Kaap*), splnomocnenec kráľa, a magister Pavol z Hornej Stredy (*de Zerdahel*), kanonik Budínskej kapituly, na žiadosť palatína Ladislava z Gorjan (*de Gara*), pričom nikto zo susedov neprotirečil.³³

Konečne roku 1449 sa spomína ako hlohovský provízor a kastelán Hlohovského hradu Mikuláš de Koros³⁴, čo je nesporne zaujímavá skutočnosť, pretože ide o familiára Mikuláša Ujlakiho, ktorý pochádzal z veľkej diaľky (Kőrös v dnešnom Sedmohradsku). Vykonávanie funkcie kastelána hradu Hlohovec si zrejme nevyžadovalo osobnú prítomnosť kastelána na hrade a skutočnými predstaviteľmi hradu boli vicekastelán, resp. provízor. Funkcia kastelána bola teda fakticky čestná funkcia, spojená s istými príjmami, ktoré plynuli z príslušného panstva. Spomeňme ďalej, že koncom 15. storočia (roku 1499) vystupuje ako kastelán Hlohovského hradu Žigmund de Koros (*Sigismondo de Koros castelano castri Galgocz*).³⁵ Tento sa spomína ako hlohovský kastelán aj v listine Nitrianskej kapituly z 28. júla 1500 (*nobili Sigismondo de Koros castellano castri Galgocz*).³⁶ Listina z 1. februára 1500 uvádza zase ako hlohovského kastelána Andreja de Bewd.³⁷ Bewd by sa mohol nachádzať v Biharskej župe (nachádzala sa na území dnešného severozápadného Rumunska – časti Sedmohradska a juhovýchodného Maďarska), čo by nebolo v prípade funkcionárov a hodnostárov Vavrinca Ujlakiho z Hlohovca ničím

³⁰ MNL OL DL 95361.

³¹ MNL OL DL 25964.

³² MNL OL DL 104994.

³³ MNL OL DL 104999.

³⁴ MNL OL DL 102832. 3. 8. 1449.

³⁵ MNL OL DL 71394.

³⁶ MNL OL DL 75709.

³⁷ MNL OL DL 95436. Andreja de Bewd nachádzame vo funkcii kastelána Hlohovského hradu už v listine Stoličnobelehradského konventu z 23. apríla 1498, ktorý zastupuje svojho pána Vavrinca Ujlakiho pri štatúcii Osvalda, syna nebohého Osvalda z Bučian alebo Korlátky, do jeho majetkov. „... Andrea de Bewd, castellano castri Galgocz, in persona illustris domini Laurencii ducis de Wylak...“ MNL OL DL 62634.

zvláštnym a výnimočným (*et Ladislaus de Bewd de Byhoriensi comitatibus*).³⁸ Tieto funkcie získali zrejme vďaka tomu, že majiteľom hradných panstiev Hlohovec a Tematín bol vtedy Mikuláš Ujlaki a neskôr jeho syn Vavrinec Ujlaki, pričom obaja boli okrem iného aj sedmohradskými vojvodami.

Dalším významným familiárom Mikuláša Ujlakiho okrem Ladislava z Díča bol Osvald z neďalekých Bučian. V roku 1439 Mikuláš Ujlaki dostal od uhorského kráľa Alberta ako kompenzáciu za verné služby hrad Korlátka (*castrum nostrum Korlathkw [vocatium]*) v Nitrianskej župe aj s príslušenstvom – dedinami Trstín (*Nadas*), Jablonica (*Iablonka*), Prievaly (*Zenthgywrgh*) a Rovensko (*Rowensko*) –, držané toho času v rukách bratislavských županov Štefana a Juraja z Rozhanoviec (*de Rozgon*). V dedinách Trstín a Jablonica sa vyberalo mýto. Aj toto daroval kráľ Albert na uznanie zásluh Mikulášovi Ujlakimu.³⁹ Mikuláš Ujlaki však hrad Korlátka (*castri Korlatkö*) aj s jeho príslušenstvami už o pár rokov neskôr prenechal svojmu vernému familiárovi Osvaldovi z Bučian aj s dedinou Trakovice (*possessionis Karkocz*), kde sa vyberalo mýto. Originál listiny sa nezachoval, zmienku o tomto právnom akte nachádzame v listine uhorského palatína Ladislava z Gorjan (*de Gara*) z 1. 2. 1455.⁴⁰ Osvald z Bučian (*de Buchan*) sa v službách Mikuláša Ujlakiho, mačvianskeho bána, vyšvihol na mačvianskeho podbána (*vicebanus Machouiensis*). Dňa 10. septembra 1445 sedmohradský vojvoda Mikuláš Ujlaki daroval Korlátku mačvianskemu podbánovi a belehradskému kapitánovi Osvaldovi z Bučian. Osvald ešte pred darovaním vyplatil 4000 uhorských zlatých Jánovi Čapkovi a Jandovi, aby opustili Korlátku, za ktorú zaplatili Ujlakimu uvedenú sumu. Po vyplatení Čapka a Jandu ešte istú dobu trvalo, kým Korlátku odovzdali.⁴¹ Podľa Januru sa Korlátka v období rokov 1446–1473 stala trvalou rezidenciou Osvalda z Bučian, jeho manželky Doroty a ich spoločného potomstva, ktoré prevzalo od hradu nové rodové priezvisko Korlathköy (*Korllathkewy*). Osvalda kráľ vymenoval aj za nitrianskeho župana.⁴²

V roku 1446 palatín Vavrinec z Héderváru (*de Hedrehwara*) požiadal Stolično-belehradskú kapitolu o vyslanie svojho človeka na svedectvo; v jeho prítomnosti mal palatínov splnomocnenec uviesť Osvalda z Bučian do vlastníctva hradu Korlátka (*castrum Korlathkw*) a jeho príslušenstiev, a to dedín Jablonka (*Iablancha*), Prievaly (*Zenthgywrgh*), Rovensko (*Rowensko*) a prédia Lezko, ktoré sa volalo Podhrad, a to v Nitrianskej župe. V Bratislavskej župe patrila k hradu Korlátka dedina Trstín (*Nadas*).⁴³ Uvedenie Osvalda z Bučian nastalo niekedy po 2. júni 1446 a pred 9. októbrom 1446, 9. októbra 1446 totiž Stolično-belehradská

³⁸ RADVÁNSZKY, Béla – ZÁVODSZKY, Levente. A Héderváry – Család oklevéltára. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1909, első kötet, č. 194, s. 253, rok 1447.

³⁹ MNL OL DL 62585. Prepis listiny a slovenský regest pozri v MAREK, Miloš. Fontes rerum slovacarum II. Archivum familiae Motešický. Stredoveké listiny z archívu rodiny Motešickovcov. Kraków – Trnava 2010, č. 222, s. 214–217.

⁴⁰ MNL OL DL 62592. Prepis listiny a slovenský regest pozri v MAREK, ref. 39, č. 236 a 237, s. 227–229.

⁴¹ JANURA, Tomáš. Výsledky archívneho výskumu k hradu Korlátka. In Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 17. Trnava: Krajský pamiatkový úrad Trnava, 2014, s. 31.

⁴² JANURA, ref. s. 41.

⁴³ MNL OL DL 102828. MAREK, ref. 39, č. 225, s. 219–220.

kapitula oznamuje, že na žiadosť palatína Vavrinca z Héderváru vyslala svojho človeka Bartolomeja, ktorý bol správcom Oltára Všetkých svätých v kostole Stoličnobelehradskej kapituly, v prítomnosti ktorého Sebastián z Opoja (*de Apay*) a Ján z Eteja (*de Etthee*), palatínovi splnomocnenci, uviedli mačvianskeho vicebána Osvalda z Bučian do vlastníctva hradu Korlátka a jeho príslušenstiev.⁴⁴ Túto štatutárnu listinu si dal Osvald z Bučian, verný familiár Mikuláša Ujlakiho, prepísať Nitrianskej kapitule roku 1454.⁴⁵ Krátko potom v roku 1456 Osvald z Bučian alebo z Korlátky (*Osvaldus Banus de Buchan alias de Korlathkw*), zrejme v pokročilom veku, spísal svoj testament pred Nitrianskou kapitulou.⁴⁶

V memoriáli Heleny Kottannerovej (dôverníčky kráľovnej Alžbety a opatrovníčky Ladislava Pohrobka), ktorý vznikol okolo roku 1450, sa zachovala veľmi zaujímavá zmienka v súvislosti s korunováciou Ladislava Pohrobka za uhorského kráľa v Stoličnom Belehrade dňa 15. mája 1440. Nechajme však už rozprávať samotnú Helenu Kottannerovú: „*Keď mali začať obrady, musela som mladého kráľa nadvihnúť, aby jeho milosť konfirmovali. Hneď nato (pán) z Fraštáku, vojvoda Mikuláš (Ilocký), poverený, aby mladého kráľa pasoval za rytiera, a to preto, lebo bol skutočným (uhorským) rodákom. Vzápätí vznešený gróf Celjský vzal meč, ktorý bol vybijaný striebrom a pozlátený, naň vyryli aj heslo, čo znelo: Neohrozený. A práve tento meč daroval mladému kráľovi, aby ním jeho milosť pasovali za rytiera. Nato som ja Helena Kottannerová vzala kráľa do náručia a potom zobral pán z Fraštáku meč do ruky a pasoval kráľa za rytiera a udrel ho veru silno, čo som aj ja pocítila na ruke. Zbadala to aj kráľovná, ktorá stála vedľa mňa, a pánovi z Fraštáku povedala: „Istemere nem missertem.“ Čo po nemecky znamená: „Pre Božiu vôľu, nespôsobuj mu bolesť.“ On jej odpovedal „nem“, čo znamená nie, a zasmial sa...“⁴⁷ Anály alebo Kroniky slávneho Poľského kráľovstva spísané Jánom Długoszem popisujú túto udalosť takto: „*Zatiaľ čo bol poľský kráľ Vladislav v Jágri, uhorská kráľovná Alžbeta, ktorá sa vtedy zdržiavala u Mikuláša Frištackého z Iloku, dala svoje dieťa, sotoa trojmesačného Ladislava, na sviätodušnú nedeľu v Stoličnom Belehrade korunovať korunou, ktorú dala tajne odniesť z Vyšehradu. Kardinál a ostrihomský arcibiskup Dionýz ho korunoval za prítomnosti rábskeho biskupa Benedikta, celjského grófa Fridricha, Mikuláša Frištackého, Štefana z Rozhanoviec a Tomáša zo Seče. Odtiaľ sa kráľovná bez rábskeho biskupa Benedikta vrátila do Rábu.*“⁴⁸*

Ako vidieť aj z týchto písomných zmienok, Mikuláš Ujlaki, pri mene ktorého kronikár Ján Długosz dôsledne používa slovenský predikát Frištacký, odvodený od jeho majetku Freistadt (Hlohovec), bol nepochybne popredným veľmožom v Uhorskom kráľovstve. Hoci sa zúčastnil na korunovácii mladučkého kráľa Ladislava Pohrobka, pasoval ho slávnostne za rytiera a na jeho žiadosť mu

⁴⁴ MNL OL DL 62585. Prepis listiny a slovenský regist pozri v MAREK, ref. 39, č. 222, s. 214–217. MNL OL DL 62592. Prepis listiny a slovenský regist pozri v MAREK, ref. 39, č. 236 a 237, s. 227–229.

MNL OL DL 102828. MAREK, ref. 39, č. 225, s. 219–220.

MNL OL DL 102828, MNL OL DL 62590. MAREK, ref. 39, č. 226, s. 220–221.

⁴⁵ MNL OL DL 62590. MAREK, ref. 39, č. 234, s. 226.

⁴⁶ MNL OL DL 62593. MAREK, ref. 39, č. 239, s. 230.

⁴⁷ LUKAČKA, Ján (ed.). Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov VI. Pod osmanskou hrozbou. Osudy Slovenska od Albrechta Habsburského do tragickej bitky pri Moháči v roku 1526 s príhliadnutím na začiatky renesancie v čase vlády Mateja Korvína. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2004, s. 219.

⁴⁸ LUKAČKA, Ján (ed.), ref. 47, s. 188.

kráľovná Alžbeta darovala Stoličný Belehrad (keďže vyhlásil, že chce jej milosti dobre slúžiť)⁴⁹, patrila medzi tých, ktorí prišli do Budína vzdať hold poľskému kráľovi Vladislavovi krátko po jeho príchode. Ako uvádza uhorský kronikár Ján z Turca, „v podpore jeho strany bol horlivejší než ostatní“⁵⁰.

Z týchto čias pochádza prvý po česky písaný list z Hlohovca. Václav z Hatného a Mikuláš z Krušovec (z *Krussowecz*), „purkrabí na Freisstatu“, roku 1440 (prípadne o niečo neskôr) napísali list richtárovi a konšelom mesta Bratislavy (*Presspurcz*). Vystríhali v ňom pred pešiakmi, medzi ktorými sú vraj samí zlodeji, a zvlášť zdôrazňovali akéhosi Weinpergera, ktorý im v mnohom uškodil v Hlohovci.⁵¹ Pravdepodobne išlo o skupinu žoldnierov, ktorých mesto Bratislava v tých časoch často najímalo na svoju ochranu.

Na jar 1445 uznal uhorský snem nároky Ladislava Pohrobka na uhorský trón (český snem obdobné rozhodnutie prijal o rok skôr). Keďže Ladislav bol neplnoletý, snem rozhodol, že vládu v Uhorsku má dočasne zabezpečovať krajinská rada (*consilium regni*), no súčasne zvolil sedem hlavných kapitánov, ktorých voľba zodpovedala rozloženiu mocenských síl v krajine. Za tzv. národnú stranu to boli Mikuláš z Iloku (*Ujlaki*), Ján Huňady, Juraj (Rozgoň) z Rozhanoviec a Michal Orság z Gutu. Tzv. dvorskú, čiže prohabsburskú stranu reprezentovali Ján Jiskra, Pongrác zo Svätého Mikuláša a Imrich Bubek. Kapitáni mali zabezpečovať obranu krajiny i vnútorný poriadok a bezpečnosť. No kompromisné riešenie snemu nemalo nádej na úspech. Individuálne protichodné záujmy veľmožov vyústili do rozporov, do skrytého i otvoreného boja. Situácia sa veľmi nezmenila ani vtedy, keď Jána Huňadyho zvolili roku 1446 za gubernátora (správcu) Uhorského kráľovstva a keď koncom marca 1447 uhorský snem zrušil právomoci a poverenia všetkých siedmich hlavných kapitánov.⁵²

V roku 1446 údajne hrad Hlohovec obsadil Pongrác z (Liptovského) Svätého Mikuláša. Proti nemu zaútočil Ján Jiskra z Brandýsa s 8000 vojakmi ako zástanca záujmov kráľovnej Alžbety i malého Ladislava Pohrobka a Pongráca z Hlohovca vyhnať. Nato hrad sám osídlil, dal ho opevniť, a tak ho získal späť pre kráľovnú a zemepána Hlohovca.⁵³

Roku 1447 sa richtár a mestská rada Hlohovca prihovárajú u bratislavskej mestskej rady za manželku Petra Sokáša z Hlohovca, ktorá bola v Bratislave neprávom väznená.⁵⁴ Dňa 3. septembra 1450 na svojom hrade Šintava (*Semthe*) Juraj (Rozgoň) z Rozhanoviec (*de Rozgon*), bratislavský župan, napísal list bratislavskej mestskej rade (*iudici et iuratis de Posonio*) o pobyte gubernátora a jeho manželky

⁴⁹ DVOŘÁKOVÁ, Daniela – PAPONOVÁ, Mária. Spomienky Heleny Kottannerovej. Hodnoverné rozprávanie dvornej dámy o krádeži kráľovskej koruny, o odhodlanej kráľovnej Alžbete, o tom, prečo sa Ladislav Pohrobok nenarodil v Bratislave a ako ho vďaka dvom odvážnym ženám korunovali za uhorského kráľa (1439 – 1440). Budmerice: Rak, 2008, s. 43.

⁵⁰ DVOŘÁKOVÁ – PAPONOVÁ, ref. 49, s. 67, poznámka č. 72.

⁵¹ CHALOUPECKÝ, Václav. Středověké listy ze Slovenska. Sbírká listů a listin, psaných jazykem národním z let 1426 – 1490. Bratislava – Praha: 1937, č. 8, s. 11. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Archív mesta Bratislava (ďalej AMB), listina č. 1732.

⁵² MRVA – SEGEŠ, ref. 2, s. 102.

⁵³ LEHOTSKÁ et. al., ref. 2, s. 65.

⁵⁴ MVSR, AMB, listina č. 2188.

v Hlohovci (*WyGalgocz* – Nový Hlohovec) a o návšteve Michala Orsága.⁵⁵ Meno gubernátora sa síce v liste nevyskytuje, avšak z iných prameňov vieme, že ním bol v rokoch 1446 – 1453 Ján Huňady.

Dňa 28. októbra 1453, na sviatok svätých Šimona a Júdu, apoštolov, Mikuláš Ujlaki zdržiavajúci sa v Hlohovci (*Datum in Galgocz*) vydal listinu, kde spolu so Šebastiánom z Rozhanoviec (*de dicta Rozgon*) sľubujú Pavlovi z Motešíc (*de Maythel*), že len čo príde uhorský kráľ Ladislav Pohrobok do Uhorska, získajú od neho také potvrdenie, prostredníctvom ktorého tento Pavol vráti hrad Ostrý Kameň (*castro Eleskew*) s príslušenstvom spomenutému Šebastiánovi a jeho bratovi.⁵⁶

Ďalšia zmienka o Hlohovci je obsiahnutá v registri o vyberaní zisku kráľovskej komory v Nitrianskej župe v obvode slúžneho Jána z Nových Sadov z roku 1452. Vyberanie daní v Uhorsku patrilo do kompetencie šľachtických žúp. Najstaršie zachované daňové registre sú z konca 15. storočia z oblasti východného Slovenska. Z ostatných území sa tieto cenné údaje systematicky uchovávali až od 16. storočia. Cennú výnimku v tomto smere tvorí práve register slúžneho Nitrianskej župy Jána z Nových Sadov. Zachoval sa zrejme iba vďaka okolnosti, že sa stal súčasťou rodového archívu. Do súpisov sa však nedostali tie usadlosti, ktoré boli od platenia oslobodené. Išlo o hospodárstva richtárov, o farské hospodárstva, o usadlosti slobodníkov, armalistov a dočasne aj tých, čo vyhoreli alebo neboli pre chudobu (niekedy aj chorobu) schopní platiť dane.⁵⁷

Porta, po slovensky brána, bola v stredovekom Uhorsku daňovou jednotkou, na základe ktorej sa od roku 1323 zvykla u nás vymeriavať výška štátnej dane. Podľa súdobej definície porta znamenala bránu do roľníckej usadlosti – dvora –, ktorou mohol prejsť plne naložený sedliacky voz so záprahom. Za bránou sa však mohla nachádzať sedliacka usadlosť s viacerými domami, resp. s viacerými domácnosťami. Porta bola teda sedliacke hospodárstvo, na ktorom mohlo žiť viacero rodín. Bádateľ, ktorý sa dnes snaží prepočítať porty na počet obyvateľov, sa tak nevyhnutne dostane do značných ťažkostí. Skutočnosť, že porta neznamená jeden dom, jednu rodinu, je len jednou z viacerých príčin týchto komplikácií. Druhým dôvodom problematickosti zisťovania presného počtu obyvateľov v stredoveku je, že vtedajšie portálne súpisy neevidujú všetko obyvateľstvo, ako sme už na to poukázali. Ďalším dôvodom nemožnosti uskutočnenia presných demografických výpočtov je skutočnosť, že nevieme presne určiť, koľko príslušníkov mala v tých časoch jedna rodina. Keďže však v stredoveku nejestvovali súpisy obyvateľstva, sú pre nás portálne súpisy jedinou možnosťou, ako odhadovať aspoň približne demografickú situáciu v danom regióne.⁵⁸

Portálny súpis z roku 1452 nám odhaľuje informácie o počte usadlostí v jednotlivých obciach a mestečkách jedného slúžneho okresu. To nám môže aspoň čiastočne pomôcť ukázať líniu demografického vývoja obyvateľov.

Keby sme ráтали, že v jednej usadlosti môžu bývať približne štyri rodiny po päť členov, ako to pri určovaní kvocientu na prepočet obyvateľstva z počtu port

⁵⁵ MVSR, AMB, listina č. 2559.

⁵⁶ MNL OL DL 62589. MAREK, ref. 39, č. 233, s. 225 – 226.

⁵⁷ LUKAČKA, ref. 47, s. 50. Originál daňového registra je v MKA Budapešť, MNL OL DL 44649.

⁵⁸ MAREK, ref. 3, s. 56.

v období pred Moháčom vypočítal I. Acsády, znamenalo by to spolu 20 ľudí. Keby sme počítali, že k väčšej sedliackej rodine by patrilo aj široké príbuzenstvo a taktiež väčší počet čeláde, jedna sedliacka rodina by mohla dosiahnuť počet 15 – 20 osôb. Potom by za jednou bránou mohlo bývať od 5 do 80 ľudí.⁵⁹

Obec	Označenie obce v prameni	Počet port (usadlostí)	Príslušnosť k hradnému panstvu	Hrubý odhad počtu obyvateľov obci
Mestečko Hlohovec	Galgocz opidum	118	Hlohovec	2360
Starý Hlohovec	O Galgocz	40	Hlohovec	800
Svätý Peter	Zenthpeterfalwa	23	Hlohovec	460
Kľačany	Kelechen	36	Hlohovec	720
Díč	Dych	15	Hlohovec	300
Čanadov	Chened	4	Hlohovec	80
Jalšové	Ewlso	6	Hlohovec	120
Banka	Banya	6	Tematín	120
Moravany	Morwan	15	Tematín	300
Hubiná	Hubina	10	Tematín	200
Modrová	Nagmodro	10	Tematín	200
Modrovka	Kysmodro	5	Tematín	100
Lúka	Rythi	9	Tematín	180
Hrádok	Haradnak	10	Tematín	200
Hôrka	Horka	8	Tematín	160
Ducové	Duzryw	2	Tematín	40
Nová Lehota	Wylehota	10	Tematín	200
Stará Lehota	O Lehota	12	Tematín	240
Horná Streda	Zerdahel	45	Tematín	900
Piešťany	Pesthien	53	Tematín	1060
Piešťanská Lehota	PesthienLehota	16,5	Tematín	330
Horné Zelenice ?	Zewldwar	16	Hlohovec	320
Madunice	Medencz	8	Hlohovec	160

Tab. č. 1 Dediny vojvodu Mikuláša Ujlakiho patriace k hradom Hlohovec (Galgocz) a Tematín (Themethin) v portálnom súpise z roku 1452.

⁵⁹ KOHÚTOVÁ, Mária. Demografický a sídlitný obraz západného Slovenska. Bratislava: Veda, 1990, s. 28.

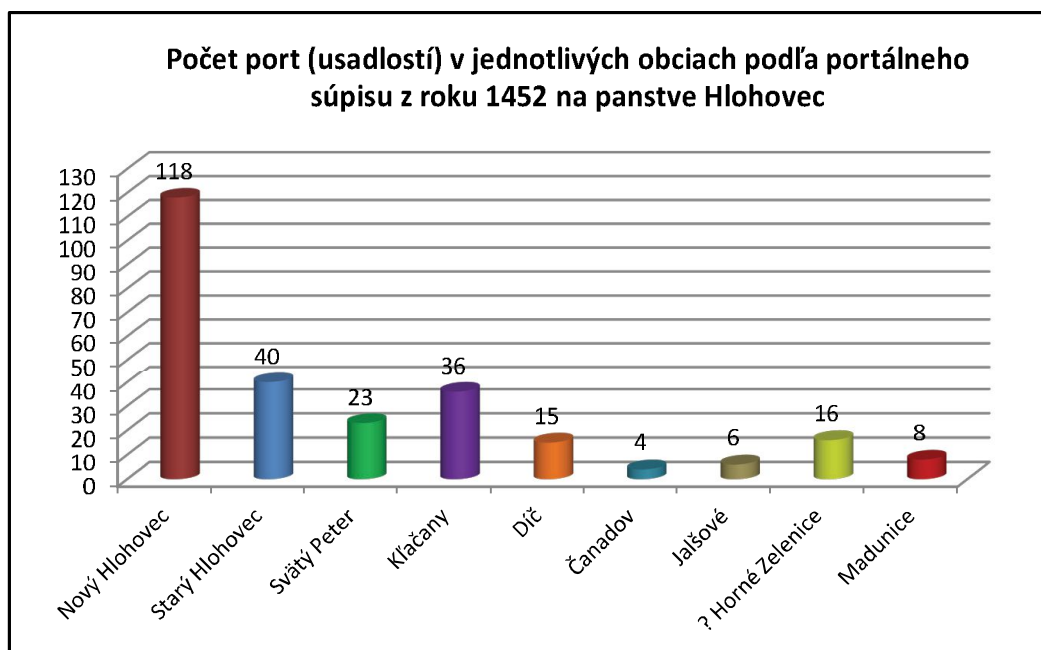
Príslušnosť k hradnému panstvu sme určili podľa listiny zo 14. septembra 1453, ktorou panovník Ladislav Pohrobok potvrdil vlastníctvo hradných panstiev Hlohovec a Tematín Mikulášovi Ujlakimu.⁶⁰

Doklad z roku 1452 obsahuje poznámku, podľa ktorej z dedín vojvodu Mikuláša z Ujlaku ešte nebolo zaplatené zo 79 usadlostí.⁶¹

Z uvedeného vyplýva, že na majetkoch Mikuláša z Hlohovca (tematínske a hlohovské hradné panstvo) sa nachádzalo celkovo 477,5 zdaniteľných port (usadlostí), z ktorých už daň zaplatilo 398,5 port. Súpis ďalej prezrádza, že podľa počtu port najväčším sídliskom patriacim k hradu Tematín boli Piešťany, ktoré mali 53 port, povinných platiť dane, a Horná Streda so 45 portami. Za nimi s výraznejším odstupom nasledovali obce: Piešťanská Lehota (dnes súčasť Piešťan), ktorá mala 16 port, Moravany s 15 portami a Stará Lehota s 12 portami. V štyroch ďalších obciach bolo po 10 port (Modrová, Hubiná, Hrádok a Nová Lehota). V obci Lúka bolo narátaných 9 port, v Hôrke 8, v Banke 6, v Modrovke 5 a najmenšou obcou bolo Ducové s dvomi portami. Na porovnanie: Vrbové malo 73 port, z čoho bolo až 53 vypálených, v Novom Meste nad Váhom bolo až 175 port.

Naproti tomu Hlohovec mal spolu 148 port (ak by sme k nemu prirátali aj dedinu Svätý Peter, dosiahol by Hlohovec 181 port, čiže 181 daňových jednotiek). Najväčšou dedinou podľa počtu zdaniteľných port patriacou k Hlohovskému hradu boli v roku 1452 Kľačany s 36 portami, nasleduje dedina Svätý Peter, ktorá mala 23 port, ďalej Horné Zelenice so 16 a Dič s 15 portami. S výrazným odstupom nasledujú dediny, kde počet zdaniteľných port, ktoré boli povinné odvieť daň, nedosiahol ani 10: Madunice 8, Jalšové 6 a najmenšou dedinou bol Čanadov so 4 portami.

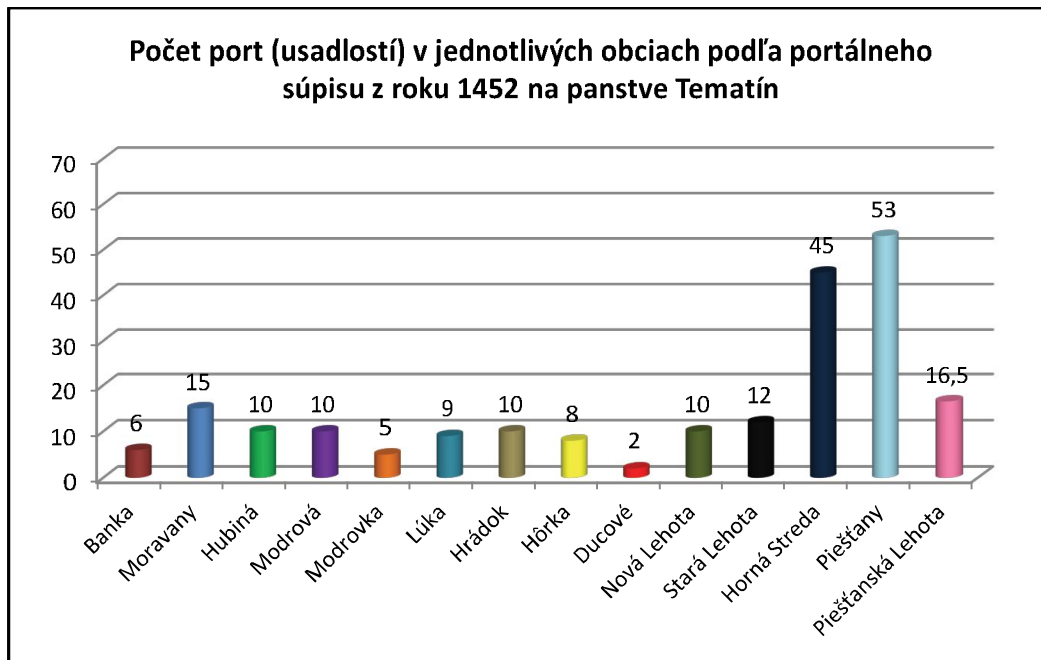
Graf č. 1

⁶⁰ MNL OL DL 14726.

⁶¹ MNL OL DL 44649.

Graf č. 2

Na záver dodávame, že dediny ani mestečká v tom čase nedisponovali veľkým počtom obyvateľstva, stačila jedna väčšia katastrofa, ako napríklad požiar alebo vojna, a mohlo sa stať, že sa úplne vyľudnili. V prípade, že sa do nich v krátkom čase nenastáhovalo nové obyvateľstvo, došlo k ich celkovému zániku, takže o ich existencii podávajú súčasníkom svedectvo už len chotárne názvy; príkladom sú zaniknuté obce Lubov medzi Piešťanmi a Hornou Stredou alebo Piešťanská Lehota.⁶² Podobne pri Hlohovci zanikli stredoveké osady Díč a Čanadov. V prípade Hlohovca takéto niečo rozhodne neprichádzalo do úvahy. V prvom súpise obývaných (zdanených) domov v Nitrianskej župe z roku 1598 sa uvádza: v mestečku Hlohovec (*oppidum Galgocz*) bolo 315 domov, vo Svätom Petre (*Zenttpeter*) 74, v Starom Hlohovci (*Ó Galhocz*) 73, na Špitálskej ulici (*Platea hospitalis Galgocziensis*) 26 a na ulici zvanej Zábranie (*Platea Zabranije dicta ad Galgocz*) ďalších 86 domov. Celkovo bolo teda v roku 1598 v Hlohovci 574 domov. Na konci stredoveku môžeme podľa Lukačku rátať s počtom do 500 domov v celej aglomerácii Hlohovca, čo ho veľkosťou a ľudnatosťou radí na prvé miesto v rámci Nitrianskej župy.⁶³

Roku 1453 sa v Uhorsku ujal vlády kráľ Ladislav Pohrobok. Mikuláš Újlaki, majiteľ hlohovského a tematínskeho hradného panstva, patril v tej dobe medzi najvýznamnejších krajinských barónov. Keďže bol o. i. sedmohradským vojvodom a mačvianskym bánom, mal na starosti južné a juhovýchodné oblasti

⁶² MAREK, ref. 3, s. 57.

⁶³ ŠTEFÁNIK, Martin – LUKAČKA, Ján et al. Lexikón stredovekých miest na Slovensku. Bratislava: Historický ústav SAV, 2010, s. 166. MASLÍKOVÁ, Ľudmila. Súpis domov Nitrianskej stolice z roku 1598. In Štúdie o dejinách. Historia nova 6 [online]. Bratislava: Stimul, 2013, s. 147, 148. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/Hino6.pdf>.

krajiny, ktoré boli vystavené zvyšujúcemu sa tureckému nebezpečenstvu. V roku 1453 si dal od kráľa Ladislava Pohrobka potvrdiť vlastníctvo svojich majetkov v Hornom Uhorsku, t. j. panstiev Hlohovec a Tematín. Pohnútkou Mikuláša mohla byť obava z pochybenia jeho majetkovej držby súvisiaca s nástupom nového panovníka na trón. Kráľ novou donáciou zabezpečil pre rod Ujlakiovcov pokojné vlastníctvo týchto dvoch domínií. Podľa Mareka⁶⁴ si Mikuláš získal kráľovu priazeň nielen vďaka tomu, že pochádzal z rodu, ktorý bol voči kráľovskej korune vždy lojálny (s výnimkou roku 1403, keď sa Ladislav Ujlaki pridal na stranu protikráľovskej vzbury), ale aj tým, že jeho zásluhou mohol kráľ pokojne prevziať vládu v Uhorskom kráľovstve, dovtedy nie veľmi priaznivo naklonenom voči nemu.

Dňa 14. septembra 1453 v Bratislave kráľ Ladislav Pohrobok vydal pre Mikuláša Ujlakiho listinu obsahujúcu novú donáciu spomenutých dvoch hradných panstiev.⁶⁵ Kráľ detailne vymenúva zásluhy obdarovaného. Nezabúda na to, že Mikuláš Ujlaki slúžil verne už jeho predchodcom, a to kráľovi Žigmundovi, na ktorého dvore sa osvedčil ako udatný vojak, a Albrechtovi. V novej donácii sú uvedené aj vojenské úspechy Mikuláša Ujlakiho v protitureckých bojoch počas 40. rokov 15. storočia na Balkáne a v južnom pohraničí Uhorského kráľovstva. Zúčastnil sa na bojoch s Českým kráľovstvom v službách Albrechta Habsburského, mnohokrát vystavoval svoj život nebezpečenstvu a videl smrť mnohých ľudí. Keď Turci pustošili územie jeho domoviny, odkiaľ odvliekli do otroctva veľké množstvo obyvateľov bez ohľadu na vek, pohlavie a postavenie, a prenikli aj do Slavónie, takže si už mysleli, že je celá krajina obsadená, a to až po riekou Tisu, vtedy Mikuláš Ujlaki s pomocou Jána Huňadyho oslobodil južné oblasti Uhorska a Turkov porazil. Obaja vojvodovia prešli cez riekou Dunaj a v Srbsku porazili turecké oddiely a vydobyli späť hrad Zenderew. Keď neskôr veľká turecká armáda napadla Sedmohradsko pod vedením Mezythbega, Mikuláš Ujlaki a Ján Huňady tureckú armádu porazili, pričom na bojisku zahynul aj sám turecký beg a jeho syn. Pod vplyvom tohto veľkého víťazstva uhorského vojska sa vojvoda Valaška poslušne vrátil k uhorskému kráľovi. Podľa údajov listiny Ján Huňady spolu s Mikulášom Ujlakim porazili veľkú tureckú armádu s počtom približne 80 000 mužov. V ďalšej bitke zahynula veľká časť tureckej

⁶⁴ MAREK, ref. 3, s. 58.

⁶⁵ MNL OL DL 14726. V listine sa najpravdepodobnejšie opisuje výprava kráľa Vladislava I. s Jánom Huňadym s 35-tisícovým vojskom. V polovici októbra 1443 pri Belehrade prekročili Dunaj a pomaly postupovali na juh. Cestou vybojovali niekoľko víťazstiev, dobyli Niš a obsadili Sofiu. Snehové víchrice a turecké jednotky húževnato sa brániace v horských priesmykoch prinútili uhorské vojská vrátiť sa domov takmer tou istou trasou. Koncom januára 1444 dorazili do Belehradu a začiatkom februára boli na znak oslavy v budínskom Kostole Blahoslavenej Matky Božej vystavené štíty zaslužilých uhorských a poľských veliteľov. Po pár týždňoch oddychu bola najmä za Huňadyho a Cesariniho príspevia vyhlásená príprava ďalšej výpravy, naplánovanej na leto. V záujme toho Vladislav I. predĺžil mier s Jánom Jiskrom a uzavrel prímerie aj s rímsko-nemeckým kráľom Fridrichom III. Sultán Murad II. sa usiloval odvrátiť nebezpečenstvo blížiac sa vojny a za sprostredkovateľa mieru si vybral srbského despota Juraja Brankoviča. Za uzavretie mieru Osmani Uhorsku ponúkli Srbsko i 24 zabratých hradov, časť Albánska, 100 000 zlatých, prepustenie uhorských zajatcov, ba v prípade potreby aj 30 000 vojakov. MRVA – SEGEŠ, ref. 2, s. 99 – 100.

armády a veľa vysokopostavených Turkov padlo do zajatia s celou vojenskou výbavou. Vojvoda Mikuláš prešiel Srbsko aj Bulharsko až po hranicu s Gréckom, ktoré okupovali Turci. Keď už mnohí uhorskí bojovníci začali klesať na duchu z boja a námahy, Mikuláš Ujlaki odvsadial naverboval bojovníkov na pomoc, a tak vojsku vlial nové sily a obsadil aj Sofiu, „hlavné hniezdo nepriateľa“, a iné početné mestá a hrady. Zvíťazil v šiestich väčších bitkách, uhorské oddiely sa vrátili v poriadku domov, priniesol so sebou veľkú korisť a „mnoho tureckých zástav, ktoré ešte teraz ukazujú“. K starej poslušnosti sa vrátil aj predtým neverný bosniacký kráľ, ba turecký sultán uznal moc srbského despota Juraja a vrátil všetky hrady, ktoré ležali na ceste smerom k hraniciam Uhorska. Obaja víťazi zatlačili Turkov ďaleko od uhorských hraníc a krajine tak prinavrátili mier. Podobné poriadky urobil Mikuláš Ujlaki aj v Šomodskej a Rábskej župe, kde potlačil vzbúrencov a zbojníkov. Kráľ nezabudol ani na to, že Mikuláš Ujlaki mal výrazný podiel na upokojení vnútorných nepokojných pomerov a na tom, že ho celý národ jednomyselne prijal za svojho kráľa.

Na uznanie tohto všetkého mu kráľ znovu daroval hrad Hlohovec (*Galgocz*), nachádzajúci sa v Nitrianskej župe, s mestečkom Hlohovec (*Galgocz*) spolu s mýtom, ktoré sa tu vyberalo, ďalej brod cez rieku Váh, Starý Hlohovec (*Ogolgocz*), Svätý Peter (*Zenthpeterfalwa*), Dvorníky (*Wdwarnok*), Malé Zálužie (*Kyswylak*, *Ujlaček*) spolu s mýtom, ktoré sa tu vyberalo, Bojničky (*Bayoncz*), (?) Horné Zelenice (*Zeldwar*)⁶⁶, Dič (*Dychy*), Kľačany (*Kelechen*), Čanadov (*Chened*) / dnes zaniknutá osada, nachádzajúca sa pôvodne v chotári obce Kplotovce/, Jalšové (*Jalswa*), Orešany (*Dyos*), Lehotu (*Lechotha alias Lehothka*), Pastuchov (*Pazthoh*) a Madunice (*Medencz*). Pokiaľ ide o hrad Tematín (*Themethwen*), medzi darované príslušenstvá kráľ zarátal Banku (*Banya*) s mýtom, Moravany (*Morwan alias Morawen*), Ducové (*Dwezrew*), Modrovku (*Kysmodro*), Modrovú (*Naghmodro*), Starú Lehotu (*Aglehotha*), Novú Lehotu (*Wylehotha*), Lúku (*Rethy*), Hôrku (*Horka*) a Hrádok (*Hradnok*), ďalej Piešťany (*Pestyen*) s mýtom a brodom cez rieku Váh (*Wag*). K donácii patrila aj Piešťanská Lehota (*Lehotha*), Horná Streda (*Zerdahel*) a Bojná (*Bayna*).⁶⁷ Súčasťou tejto obnovenej donácie bolo aj uvedenie Mikuláša Ujlakiho do držby všetkých majetkových práv týchto panstiev, čo prebehlo bez toho, žeby niekto protirečil. V nasledujúcom roku totiž uviedla Stoličnobelehradská kapitula Mikuláša Ujlakiho do panstva spomínaných hradov a ich príslušenstiev a už v roku 1455 potvrdil kráľ Ladislav Pohrobok platnosť donačnej listiny.

V ten istý deň dostal Mikuláš Ujlaki od uhorského kráľa aj ďalšiu donáciu na dedinu Hubina (*Hwbyna*), ktorá patrila hradu Tematín.⁶⁸ Podľa tvrdenia Mikuláša Ujlakiho ju vlastnili už jeho predkovia. Bola však darovaná osobitne a nie spolu s ostatnými dedinami panstva. Podľa Mareka možným dôvodom je to, že Hubina vznikla neskôr ako obce uvádzané v donácii z roku 1348. Na tematín-

⁶⁶ Možno dnes zaniknutá dedina, ktorá sa kedysi nachádzala v chotári dnešných Drahoviec. GY-ÖRFFY, György. Az arpad – kori Magyarország történeti földrajza IV. Liptó, Maramaros, Moson, Nogysziget, Nógrád, Nyitra, Pést és Pilis megye. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1998, s. 492.

⁶⁷ MNL OL DL 14726. Porovnaj ČIEFOVÁ, Katarína. Hlohovec a rod Illockých v rokoch 1349 – 1524. Trnava: Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity, 2007. Katedra histórie, rukopis, s. 36. Autorka uvádza (nesprávne) dvakrát lokalitu Banka.

⁶⁸ MNL OL DL 14726. MNL OL DL 71483.

skom panstve však vzniklo do tej doby viacero nových osád a tie boli spomenuté spolu s ostatnými dedinami pri hromadnej donácii.⁶⁹

Po zrátaní všetkých obcí hradného panstva Hlohovec nám vyjde jedno mes-tečko a 14 obcí, na panstve Tematín je to 14 obcí, čo je o jednu viac ako v donácii z roku 1348. Medzi nové dediny okrem Hubiny patrili aj Nová Lehota, Bojná a Piešťanská Lehota. Evidujeme teda štyri nové prírastky. Na druhej strane k de-dinám, ktoré už nepatrili k hradu Tematín ako jeho príslušenstvá, nachádzame Ratnovce a Mošovce. Obe tieto dediny vlastnili príslušníci formujúcej sa drobnej šľachty, ktorí si neskôr písali meno dediny vo svojom predikáte.⁷⁰ Zaujímavejšia situácia je na hradnom panstve Hlohovec. V roku 1349 daroval kráľ Ľudovít I. Mikulášovi, Leukušovi a Bartolomejovi, synom nebohého Vavrinca, zvaného Sclavus, dediny Hlohovec, Veľké Zálužie, Dvorníky, Sasinkovo a Díč. V roku 1453 sa Veľké Zálužie a Sasinkovo už nepomínajú ako príslušenstvá hradu Hlohovec, na druhej strane pribudli nové dediny, ak neberieme do úvahy situáciu v Hlohovci (vznik dvoch sídliskových celkov Starý Hlohovec a Nový Hlohovec – nemecky Frašták), a to Svätý Peter, Malé Zálužie s mýtom, Bojničky, (?) Zeldwar, Kľačany, Čanadov, Jalšové, Orešany, Lehota, Pastuchov a Madunice. Celkovo evidujeme 11 prírastkov. Ako vidieť, rod Ujlakiovcov vynaložil veľké úsilie na znovuvytvo-renie hradného panstva Hlohovec.

V časoch bratříkov prežil aj Hlohovec a jeho okolie nejednu krušnú chvíľu. Najmä v záverečnej fáze ich prítomnosti na území Slovenska sa v období rokov 1460–1467 stiahli ich posledné zvyšky práve na juhozápadné Slovensko, kde si vybudovali niekoľko poľných táborov a z nich prepadávali svoje najbližšie okolie. O bratříkoch sa zmieňuje aj kronikár Ján z Turca, ktorý ich opisuje takto: „Okrem Jána Jiskru bolo v tom čase v kráľovstve mnoho (:príslušníkov:) cudzích národov, ktorí všetky svoje sily použili na záhubu kráľovstva... Bol aj iný druh zbojníkov, ktorí pustošili horné (:severné:) časti kráľovstva. Verbovali sa z bývalých žoldnierov. Ich bojové oddiely sa dopúšťali násilia a mnohé sídla si získali zradou, zbraňou alebo si ich prispôbili, po-stavili. Na spôsob kláštorných mníchov si osvojili pomenovanie brat, čo vo svojom jazyku nazývali „bratřík“. Spomedzi seba si určili kapitánov a pustošením, zabíjaním a požiar-mi ničili všetky s nimi susediace oblasti kráľovstva a boli horší než ostatní. V kráľovstve sa tak rozrástla ich opovážlivosť, že verejne uzavierali manželstvá, akoby tu chceli zostať natrvalo. A keď pán gubernátor (:Ján Huňady:) zistil, že magnáti hornej (:severnej:) časti kráľovstva stroja proti nemu úklady a prechováajú voči nemu skôr nenávisť než úprimné srdce, stal sa v obrane týchto oblastí vlašnejším...“⁷¹

Na Považí vznikli takéto tábory bratříkov vo Svätom Petre pri Hlohovci a pri Veľkých Kostoľanoch. Už v roku 1457, keď sa stali Veľké Kostoľany vlastníctvom Michala Orsága, sa tu nachádzala pevnosť.⁷² Stala sa útočiskom a posledným veľkým táborom bratříkov v Uhorsku. Súčasťou Veľkých Kostolian bola v tomto období susedná dedina Zakostoľany. Neďaleko vznikol ďalší tábor

⁶⁹ MAREK, ref. 3, s. 58.

⁷⁰ MNL OL DL 43618. „... Iohannes et Mathias filii Dionisii de Raton...“

⁷¹ SOPKO, Július. Kroniky stredovekého Slovenska. Budmerice: Rak, 1995, s. 171–172, 191–192.

⁷² MNL OL DL 15126.

na „*Sychrowie*“.⁷³ Tento tábor zrejme stál na mieste starého ranostredovekého hradiska v chotári Prašníka, na mieste zvanom Sychrová či Nad Sychrovou. Archeologické výskumy doložili prítomnosť bratříkov v Ducovom-Kostolci, ktorý mal významnú vojensko-strategickú funkciu. Boli tu zistené drevené stavby so stenami z prútov, ktoré boli potierané hlinou, objekty s nadzemnou kolovou konštrukciou, a to vo funkcii stajní a skladovacích priestorov. V sídliskovom horizonte z 15. storočia sa našlo 18 mincí, fragmenty keramiky i kachlíc, súčasti výzbroje a výstroja.⁷⁴

Bratřícki hajtmáni (kapitáni) vo Svätom Petre pri Hlohovci (*Swatem Petrze*) a vo Veľkých Kostolčanoch (*Kostelanech*) Andrej Šmikovský, Mikuláš z Camberku a Ján Kerka z Brezian uzatvorili v roku 1460 prímerie s niektorými uhorskými šľachticmi. To malo v porovnaní s uzatvorením mieru dočasný charakter, resp. nižšiu právnu silu. V liste z 10. februára 1460 sa okrem iného uvádza, že „*wyznawamy tiemto listem wssem wobecz, ktoz gey wzrzie a slyseti budu, ze gsmy wstupili a moczi listu tohto wstupugem se wssemi nassimi bratrzymi v prawo krzestanske prziemierzie*“ so Sebastiánom (Rozgoňom) z Rozhanoviec, sedmohradským vojvodom, Jánom Pongrácom zo Svätého (Liptovského) Mikuláša, Jánom Eerskonom, Gašparom zo Slopnej a Ladislavom Erdahatom.⁷⁵ Prímerie platilo od 3. februára do 24. júna 1460. Bratřícki hajtmáni na juhozápadnom Slovensku sa zaviazali, že keď ich nebudú znepokojovať kráľovské vojská, budú žiť v mieri. Keď však niektorá z bojujúcich strán bude chcieť znova začať bojovať, musí to druhej strane oznámiť písomne tri týždne pred začatím boja. Prímerie obsahovalo aj dohodu o prepustení všetkých zajatcov.

Neistota na cestách a strach z týchto zvyškov „*božích bojovníkov*“ úplne paralyzovali hospodársky život v krajine. Kráľ Matej Korvín rokoval už v roku 1462 s Jánom Jiskrom o odchode bratříkov z pevností vo Veľkých Kostolčanoch a vo Svätom Petre pri Hlohovci. Tí však požadovali vysoké výkupné, a preto k dohode nedošlo.⁷⁶

Po smrti Ladislava Pohrobka z viacerých uchádzačov o uhorský trón zvolil uhorský snem, na ktorom nadobudla prevahu huňadyovská strana, za kráľa Mateja Korvína, mladšieho syna Jána Huňadyho. Veľký vplyv na túto voľbu mal Matejov strýko Michal Siládi, ktorý disponoval značnou vojenskou silou. Po vzájomnej dohode s palatínom Mikulášom z Gorjan (Gara) a sedmohradským vojvodom Mikulášom Ujlakim voľbu schválil aj Juraj z Poděbrad, ktorý Mateja Korvína prepustil zo zajatia v Prahe a zasnúbil ho so svojou dcérou Katarínou.⁷⁷

⁷³ CHALOUPECKÝ, ref. 51, s. 53.

⁷⁴ RUTTKAY, Alexander. Súčasti výzbroje, jazdeckého výstroja a konského postroja z 15. storočia z Kostolca pri Ducovom (obec Moravany nad Váhom). In *Balneologický spravodajca*, 1989, ročník 28, s. 145–146.

⁷⁵ MNL OL DL 15430. K problematike vojny a mieru v stredoveku pozri SEGEŠ, Vladimír. Fenomén vojny a mieru v stredoveku. In *Vojenská história (Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo)*, 2003, ročník 7, s. 3–11.

⁷⁶ MNL OL DL 94493.

⁷⁷ MARSINA, Richard et al. *Dejiny Slovenska I (do roku 1526)*. Bratislava 1986, s. 411. Voľbu uhorského kráľa otvorene neuznal iba cisár Fridrich III., ktorý odmietol vydať aj Alžbetou odnesenú uhorskú kráľovskú korunu. Podľa Felcána bol Mikuláš Ujlaki protikandidátom Mateja Korvína na uhorský trón, pričom pre tento svoj zámer sa usiloval získať aj českého kráľa Juraja Podě-

Aj zámožnejšia šľachta občas prepadla pokušeniu zmocniť sa cudzieho majetku. Kupecké karavány z tohto hľadiska predstavovali veľké lákadlo, pretože obyčajne prevážali veľmi cenný tovar. Garantom bezpečného pohybu putujúcich kupcov bol kráľ. Ak bola ústredná moc slabá, niektorí feudáli začali zneužívať svoje postavenie aj na príležitostné lúpenie. Bežne sa to stávalo najmä v časoch feudálnej anarchie, vtedy takýchto jednotlivcov zvyčajne nemal kto potrestať. Matej Korvín sa preto hneď po svojom nástupe snažil skonsolidovať aj voľný a bezpečný pohyb cudzích kupcov po celej krajine. Dobre si totiž uvedomoval, že z diaľkového obchodu bude profitovať aj kráľovská pokladnica.⁷⁸ Dňa 19. augusta 1462 po písomnej sťažnosti českého kráľa Juraja Poděbradského vydal kráľ Matej Korvín v Budíne listinu adresovanú Petrovi z Oponíc, ktorý bol najmladším synom Mikuláša Aponiho z Veľkých Oponíc. Vyzýva ňou Petra z Oponíc, aby vrátil zhabaný tovar kupcom z mestečka Hradec Králové (*oppidi Hradecz*) z Českého kráľovstva, ktorý im zobral pri prepade, keď kupecká karavána prechádzala v blízkosti Hlohovca (*prope oppidum Galgocz*). Pod hrozbou straty kráľovskej milosti bol povinný vrátiť spomínané veci mešťanom a obyvateľom mestečka Hradec Králové bez všetkej ujmy a poškodenia a nemal využívať príležitosť vyhnúť sa tejto povinnosti.⁷⁹

Nebol to ojedinelý incident prepadu pri Hlohovci. V roku 1470 sa dostali synovia Jána z Oponíc Juraj, Imrich a Gašpar do sporu so susednými zemanmi. Terčom ich útokov boli Ladislav a Ján z Nitrianskej Stredy, ktorí ich obvinili u kráľa Mateja Korvína z násilností a škôd, ktoré napáchali pri prepade ich dedín Kamanová, Čeladice a Nitrianska Streda. Juraj, Imrich a Gašpar z Oponíc vtrhli do spomenutých dedín, vyhnali odtiaľ rodiny a poddaných sťažovateľov, vyplienili všetky domy a vzali ich majetky. Navyše vypálili Nitriansku Stredu a zbili jedného poddaného sťažovateľov z dediny Rumanová.⁸⁰ Onedlho sa Ján a Ladislav Farkaš „odplatili“ Jurajovi a Imrichovi podobným spôsobom. Informuje o tom krajinský sudca Ladislav z Pavloviec vo svojej listine z 18. júna 1470. Juraj a Imrich z Oponíc vyjadrili sťažnosť, že Ján a Ladislav Farkaš z Nitrianskej Stredy a ich spojenci kruto zbili manželku ich poddaného Marka Saba („Zabo“) z Bábu a jej syna Michala, keď sa vracali domov z trhu v Hlohovci. Okrem toho zabrali ich ornú pôdu na hranici dediny Báb a napokon ich poddaným z Bábu so zvieratami podupali zasiaté polia. Navyše Jurajovi a Imrichovi úplne vyrabovali, vyplienili a spálili ich dediny Báb a Kovarce, vyhnali odtiaľ všetok dobytok, ktorý patril ich poddaným, čím žalobcom spôsobili škodu 2000 zlatých florénov.⁸¹

bradského, ktorého syn bol zasnúbený s jeho dcérou Hieronymou. FELCÁN, Arpád. Hlohovec-ko kedysi, dnes a zajtra. 1. diel. 1. obnovené vydanie. Trnava 1993, s. 23 – 24. Pozri aj SEGEŠ – ŠEĎOVÁ, ref. 2, s. 242 a pozn. č. 101. „V týchto rokoch kráľ Matej silou i svojím umom skrotil a uhasil túžbu rímskeho cisára Fridricha po žezle Uhorského kráľovstva, ktorý ho chcel pozbaviť kráľovského kresla pomocou niektorých priaznivo mu naklonených barónov.“ Proti Matejovi sa sprisahal niekdajší palatín Ladislav Gorjanský a Mikuláš z Ujlaku.

⁷⁸ LUKAČKA (ed.), ref. 47, s. 69.

⁷⁹ KAMMERER, Emericus. A Pécz – nemzetség Apponyi – agának az apponyigrókok levéltárában őrizett oklevelei I. Budapest 1906, č. CLIV, s. 326 – 327.

⁸⁰ MNL OL DL 98106.

⁸¹ MNL OL DL 98199.

V týchto pohnutých časoch pre nedbalosť správcov Špitála Svätého Ducha v mestečku Hlohovec (*Galgocz*) spustol kamenný dom stojaci na námestí v Hlohovci oproti farskému kostolu. Ten darovala Špitálu Svätého Ducha v Hlohovci v roku 1400 ešte ctihodná vdova Klára. Zrejme išlo pôvodne o jeden z najvýstavnejších kamenných domov stojacich na námestí v Hlohovci. Usudzujeme tak preto, že Klára vo svojej štedrej donácii uviedla tento dom na prvom mieste. V roku 1464 sa však už uvádza ako opustený, spustnutý a bez obyvateľov (*a pluribus iam retroactis annis deserte et inhabitatoribus carentes*). Prirodzene, nemohol prinášať miestnemu špitálu a jeho správcovi žiadne úžitky. Podľa listiny zo 16. októbra 1464 predstúpili pred Nitriansku kapitolu Pavol, ktorý bol kňazom a správcom Špitála Svätého Ducha (*presbiter Magister hospitalis*), a spolumešťania (*conciues*) Tomáš Sartor (Krajčír) a Jakub, zvaný Parah, v mene celej mestskej komunity. Kamenný dom stojaci na námestí medzi domami Petra Carnificia (priezvisko poukazuje na to, že bol mäsiarom) a Jána Marsa spolu s akousi kúriou predali so súhlasom miestneho zemepána Mikuláša Ujlakiho Petrovi Tarovi (*Thar*) za 29 florénov v čistom zlate spolu so všetkými jeho úžitkami a príslušenstvami, ktoré k nemu prináležali.⁸² Peter Tar alebo jeho potomkovia však kúpený dom neskôr predali Židovi Abrahámovi. Roku 1518 sa správca špitála Pavol (*rector hospitalis de Galgocz*) rozhodol získať tento kamenný dom späť od Žida Abraháma pre potreby špitála, čo sa mu ale nepodarilo. Podľa údajov z listiny dom stál na východnej strane námestia oproti farskému Kostolu svätého Mikuláša.⁸³

Prvého po mene známeho radového bojovníka z Hlohovca poznávame v doklade z roku 1465. Ide o listinu z roku 1465, v ktorej rad bojovníkov uvedených menom vyhlasuje, že od Kazimíra, poľského kráľa, spoločne riadne, poctivé a pravé odpustenie prijali a nie sú viac v jeho službách. Medzi týmito bojovníkmi sa objavuje aj Horák (*Horsak*) z Hlohovca (z *Fregsstatu*).⁸⁴ Roku 1496 sa poľský kráľ Albrecht chystal na vojenskú výpravu proti Turkom a okrem svojho domáceho vojska si zaopatril aj žoldnierske oddiely (hlavne Čechov a Slovákov). Ich súpisy sa sčasti zachovali, a tak vieme, že v jeho oddieloch boli aj Mikuláš z Hlohovca (Fryštáku), s ktorým slúžili aj piati Trenčania, či veliteľ roty Svižej, s ktorým slúžili aj viacerí Slováci z Púchova, Nového Mesta nad Váhom, Lieskového a z Brezovej.⁸⁵

Mikuláš Ujlaki (zvaný aj Frištacký) sa zapísal aj do cirkevných dejín. Roku 1465 sa rozhodol na severnom okraji Hlohovca pri staršej Kaplnke všetkých svätých, spomínanej už v odpustkovej pápežskej bule z roku 1401, založiť františkánsky kláštor. Potrebné právne kroky na založenie tejto novej cirkevnej inštitúcie v Hlohovci urobil Ján (Rozgoň) z Rozhanoviec, švager Mikuláša Ujlakiho. Pápež Pavol II. s jeho zámerom súhlasil a svojou bulou vydanou 28. mája 1465 povolil zriadiť minoritský kláštor so všetkými jeho náležitosťami, t. j. samotnou budovou kláštora s jedálňou (*refektár*), dormitóriom (kláštorná miestnosť vyhradená na spánok), zvonnicou (*campanile*), cintorínom, ako aj s inými potrebnými

⁸² MNL OL DL 61717.

⁸³ MNL OL DL 62039.

⁸⁴ CHALOUPECKÝ, ref. 51, s. XXVI.

⁸⁵ CHALOUPECKÝ, ref. 51, s. XXVIII.

miestnosťami. Súčasne udelil kláštoru všetky privilégia a výhody, ktoré užívali ostatné františkánske kláštory a členovia rádu. Ostrihomský arcibiskup, dedičný župan Ostrihomskej župy, pápežský legát a prímás Uhorska Ján Vitéz zo Sredny, pod ktorého Hlohovec spadal z hľadiska cirkevnej organizácie, s týmto zámerom takisto súhlasil.⁸⁶ Mikuláša Ujlakiho nepochybne k tomuto aktu viedli náboženské motívy, a to udržať a rozvíjať katolícku vieru, ktorá mohla byť naštrbená obdobím husitských výprav a bratříkov. Tým sa upevnilo i postavenie katolíckej cirkvi v Hlohovci a jeho blízkom okolí. Mikuláš Ujlaki zomiera v roku 1477 a v jeho šľapajach kráčal syn Vavrinec Ujlaki, ktorý pokračoval vo výstavbe kláštora a v rozširovaní kostola či Kaplnky všetkých svätých. Kostol stál na okraji stredovekého Hlohovca a tvoril jeho severnú hranicu.

Podľa výsledkov archeologického výskumu však kostol pred vznikom samotného kláštora nestál osamotene.⁸⁷ Vo vnútornom dvore kláštora totiž Pastorek objavil základy budovy v tvare písmena L. Táto stavba s kamennými základmi sa napájala na kostol a podľa zachovaných základov išlo o jednopodlažnú stavbu s drevenými priečkami. V okolí stavby v západnej časti súčasného vonkajšieho dvora kláštora sa rozkladali stredoveké zahĺbené objekty datované do 14.-15. storočia. Nie je však vylúčená ani ďalšia možnosť, že stavba v tvare písmena L je prvou stavbou hlohovského kláštora, a teda samotnému kláštoru predchádzali kaplnka či Kostol všetkých svätých a stredoveké objekty rozkladajúce sa západne od cirkevnej stavby. Pri archeologickom výskume dvora Kostola všetkých svätých sa našli doklady ranostredovekého osídlenia.⁸⁸

Františkánsky kláštor v Hlohovci bol dokončený v roku 1492. Patril medzi mladšie kláštory druhej generácie. Prvými príslušníkmi rádu boli pravdepodobne menší bratia z Chorvátska a Dalmácie, patriaci do Bosnianskej observantskej vikárie, ktorí k nám prichádzali od druhej polovice 14. storočia pod tlakom Turkov na Balkán od juhu cez Sedmohradsko.⁸⁹ Podľa analógií možno predpo-

⁸⁶ MNL OL DL 16208. „... per religiosos fratres ordinis sancti Francisci de observantia... opido de Galgocz... capellam Omnium Sanctorum eiusdem opidi domum pro eorundem fratrum habitatione cum claustrum refectorio cimiterio dormitorio aliisque officionis exigi et construi et perpetuis usibus fratrum predictorum... Johannis de Rozgon... ad nos et sedem apostolicam Oratoris destinati et ipsius Nicolai eius consaguine nobis humiliter supplicavit ut iuxta eandem capellam ita quod ipsa capella eorundem fratrum ecclesia sit domum cum campanili dormitorio claustrum cimiterio et aliis... predictis exigendi et construendi ipsi Nicolao licenciam concedere et alias in premissis oportune providere de benegnitare apostolica dignaremur...“ Pozri aj MNL OL DL 16485. Porovnaj PASTOREK, Ivan. Vznik hlohovského kláštora. In Františkánsky kláštor v Hlohovci. Bratislava 1993, s. 20. Podľa Pastoreka „onedlho po oficiálnom povolení pápežom dáva súhlas k založeniu kláštora i ostrihomskej kapitule, a to prostredníctvom svojho arcibiskupa Jána Vitéza“. To, samozrejme, nie je pravda. Mikuláš Ujlaki bol mimoriadne ovplyvnený tézami františkánskej rehole, konkrétne observantmi, kráčajúcimi v prísnejšej duchovnej stope rádu, ktorí pochádzali z južných oblastí Uhorska – zo Slavónie a z Bosny. Výrazne na Mikuláša vplývala aj osoba sv. Jána Kapistránskeho, s ktorým sa Mikuláš osobne poznal. Spolu bojovali proti Turkom roku 1456 vo víťaznej bitke pri Belehrade. Napokon aj po svojej smrti spočinul v rodovom sídle Ujlakiovcov – v kostole na hrade Ujlak. URMINSKÝ, Jozef. Conventus Galgocensis v 520-ročnej hlbine času [online]. Dostupné na internete: <http://www.elap-hlohovec.sk/osobnosti/clanok2012_urminsky_hlbina.html>.

⁸⁷ PASTOREK, ref. 86, s. 21.

⁸⁸ PASTOREK, ref. 86, s. 22.

⁸⁹ ZEMENE, Marián R. Vývojové tendencie Františkánskej rehoľnej rodiny od stredoveku do súčas-

kladať, že začali vyvíjať náboženskú činnosť v provizórnych podmienkach ihneď po založení kláštora. Spočiatku zrejme spravovali len kostol a svoje poslanie naplno rozvinuli až po postavení kláštora v roku 1492.⁹⁰

Vráťme sa však k bratríkom, ktorí si postavili svoj poľný tábor okrem iného aj vo Svätom Petre v bezprostrednej blízkosti Hlohovca. V západnej časti Slovenska ešte ani v roku 1466 nenastal trvalý mier. Ba začiatkom roka ju priam zaplavili bratříci z Moravy a Rakúska, ktorých viedol Ján Švehla.⁹¹ Ich počet sa pohyboval okolo 3000. Podľa všetkého to boli azda zvyšky tých bratríckych oddielov, ktoré predtým pôsobili v službách rakúskeho arcivojvodu Albrechta a pustošili Rakúsko. Švehla zaujal pevnosť Veľké Kostoľany v Nitrianskej župe a pevne držal v rukách celé údolie Váhu až po Trnavu a Bratislavu.

Zo slovenských miest v tomto období si najviac vytrpela Trnava, ktorú bratříci, resp. žebráci, ako ich vtedy nazývali (takto ich nazýva aj Mišík), niekoľkokrát vyrabovali a vypálili. Koncom roku 1466 sa uhorské vojsko pod vedením Mateja I. obrátilo proti Jánovi Švehlovi. Najprv sa zastavilo v Trnave. B. Podmanický ušiel od bratříkov v Trnave a vyzradil ich plán, ako sa chystajú napadnúť mesto.⁹² Bratříci sa preto zriekli dobytia Trnavy a uspokojili sa s jej spustošením, ako aj s vyplienením jej okolia. V januári 1467 sa uhorské kráľovské vojsko pohlo, velil mu Blažej Magyar. Prišlo mu na pomoc aj 600 rakúskych jazdcov pod vedením Pottendorferovcov, ktorí sa chceli pomstiť za škody spôsobené bratříkmi. Na prípravách protibratríckeho boja sa zúčastňoval aj B. Podmanický. Kráľovské vojská obklúčili Kostoliansky hrad, bratříkom hrozil hlad, a preto Ján Švehla vyhlásil, že odovzdá hrad panovníkovi, keď mu zaručí voľný odchod. Matej Korvín zamietol návrh Jána Švehlu. Mišík tvrdí, že uhorský panovník vedel, že hrad nedobyje, a preto sa rozhodol, že bratříkov nechá vyhladovať. Ďalej udáva, že kostolianski bratříci-žebráci podnikali predtým lúpežné vpády až do Tekova, ničili obce a kláštory, okrem iných aj prepoštvu v Novom Meste nad Váhom. Po zamietnutí návrhu voľného odchodu bratříkov Ján Švehla s viacerými druhmi utiekol. Druhá časť jeho vojska pokračovala v boji, aby odpútala pozornosť od úteku.

Súčasťou vojska uhorského kráľa bola aj hlohovská posádka, ktorej velil Mikuláš Ujlaki. Matej Korvín sa potom nejaký čas zdržiaval na hrade v Hlohovci.⁹³

nosti. In KOŽIAK, Rastislav – MÚCSKA, Vincent (ed.). *Rehole a kláštory v stredoveku*. Banská Bystrica – Bratislava: Chronos, 2002, s. 176. Porovnaj PASTOREK, ref. 86, s. 23. Podľa autora prišli prví príslušníci rádu z Bosny.

⁹⁰ PASTOREK, ref. 86, s. 23.

⁹¹ GÁCSOVÁ, Alžbeta. Boje Mateja I. proti Jánovi Jiskrovi z Brandýsa a bratříkom v rokoch 1458 – 1467. In *Historický časopis*, 1977, ročník 25, č. 2, s. 210.

⁹² GÁCSOVÁ, ref. 91, s. 212.

⁹³ ČIEFOVÁ, ref. 67, s. 32. Podľa Jozefa Urminského (riaditeľ Vlastivedného múzea v Hlohovci) pripomienkou návštevy legendárneho uhorského kráľa mal byť trónny koberec kráľa Mateja, zanechaný v Hlohovci po splnení vojenskej misie. Ten sa na zámku nachádzal až do roku 1945 a za dosiaľ nevyjasnených okolností na sklonku vojny opustil Hlohovec a stal sa obdivovaným exponátom Magyar nemzeti múzea v Budapešti. URMINSKÝ, Jozef. *História a osobnosti Hlohovca. Hlohovec v časoch kráľa Žigmunda a Mateja (Hlohovec v rokoch 1400 – 1500)* [online]. Dostupné na internete: <<http://historia.elap-hlohovec.sk/publikacna-cinnost/texty-2013.html?id=144>>.

Matej Korvín zaobchádzal s utečencami nemilosrdne. Oproti Kostolianskemu hradu postavili 150 šibeníc, na ktorých skončili svoj život viacerí bratříci. Tým, ktorí ostali na hrade, udelil uhorský panovník milosť. Nie je vylúčené, že v severovýchodnej časti Uhorska, resp. Slovenska sa s bratříkmi možno stretnúť ešte aj roku 1492. Po tomto Matejovom tvrdom zásahu nastal v krajine dočasný pokoj.

Bratrického veliteľa, zemana Jána Švehlu, chytili obyvatelia Starej Turej (Thuran) na úteku, keď sa cez ich dedinu snažil dostať na Moravu. Odovzdali ho svojmu zemepánovi, palatínovi Michalovi Orságovi z Gúth, ten zase kráľovi Matejovi Korvínovi, ktorý ho dal v Trnave popraviť. Obyvatelia Starej Turej za odmenu získali výsady, ktorými ich kráľ oslobodil od platenia daní a poplatkov do kráľovskej pokladnice. Dňa 3. februára 1467 kráľ Matej Korvín dal v Trnave vystaviť výsadnú listinu, ktorou turianskych obyvateľov oslobodil od platenia všetkých daní z majetku (*tributum*), príspevkov (*contributio*), výnosov (*proventus*) a poplatkov (*taxa*) – riadnych i mimoriadnych – a akéhokoľvek iného platenia, ktoré by malo plynúť do kráľovskej pokladnice, a to na večné časy. Touto listinou boli obyvatelia Starej Turej oslobodení najmä od platenia mýtného a tridsiatku, čo pre nich znamenalo voľný obchod po celom Uhorsku.⁹⁴ Stará Turá sa tak priradila k ostatným mestečkám panstva, avšak veľkosťou i významom za nimi zaostávala.

Podľa ľudového podania šiel Švehla cez Starú Turú na koni, ktorý mal podkopy opačne pribité, aby tak zo stopy zvedol svojich prenasledovateľov. Ženy, ktoré na potoku prali šaty a videli rytiera na koni, ako ide od Čachtíc smerom na Javorinu, boli prekvapené, keď odtlačky podkov v čerstvom snehu ukazovali, akoby rytier šiel smerom na Čachtice. Zburcovali vraj svojich mužov, ktorí Švehlu dohnali v horách, kde pri odpočinku zaspal, odzbrojili ho, poviazali a odviedli do Čachtíc, no a potom pred kráľa Mateja. Kráľ dal Švehlu i s ostatnými zajatcami popraviť.⁹⁵

Z tohto obdobia poznáme po mene aj prvého hlohovského richtára. Je ním Andrej Schaubel, ktorý v liste napísanom pravdepodobne v Hlohovci žiada bratislavskú mestskú radu, aby bránila Štefana Ungera proti krajčírovi Mikulášovi.⁹⁶

Vráťme sa však k dejinám františkánskeho rádu v Hlohovci a k jeho predstaviteľom. Dňa 17. marca 1469 vydal františkánsky mních Peter z Hlohovca (*de Galgocz*), pôsobiaci v tom čase v moravskom Brne (*Brume*), odpustkovú listinu pre uhorského šľachtica Imricha de Dolcza. Išlo o odpustky spojené s križiackou výpravou namierenou proti heretikom (kacírom v Čechách), za prijatie ktorých mal dotyčný Imrich prispieť istou peňažnou sumou. Ako vyplýva z listiny, išlo o odpustenie všetkých hriechov (*specialiter... tibi plenariam remissionem omnium peccatorum*).⁹⁷ Podľa Kalousa tieto odpustkové peniaze smerovali v šesťdesiatych,

⁹⁴ MNL OL DL 24547. „... nostrorum proudorum Petri et Jacobi Jobbasyonum Magistri Michelis Orszagh de Gutth Palatini, in possessione Thurana uocate commorantium... quondam Joannem Bohemum Latronem Suehla uocatum, qui cum aliis Boemis latronibus Fortalicium Kosztholian uocatum erexerat... idem de dicto fortalicio Kosztholan fugeret, captiuauerunt, captumque Maiestati nostrae duxerunt...“

⁹⁵ BEL, Matej. *Notitia Hungariae novae historico-geografica* IV. Viena 1742, s. 468.

⁹⁶ MVSR, AMB, listina č. 4209. Dátum ani miesto jeho vydania v liste nie sú uvedené. Predpokladáme, že list vydal hlohovský richtár v Hlohovci niekedy v 2. polovici 15. storočia.

⁹⁷ MNL OL DL 16820.

sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch 15. storočia priamo do rúk kráľa Mateja Korvína a ich vyberanie a samotné odovzdanie Korvínovi zaistovali rôzni pápežskí vyslanci. Za pontifikátu pápeža Pavla II. a Sixta IV. boli poskytované odpustky na vojnu s českými heretikmi, avšak pre moravské mestá nejestvujú jasné doklady, podľa ktorých by v nich boli odpustky hromadne vyberané. Vyberanie príspevkov na križiacku výpravu proti Čechám za udelenie odpustkov bolo vyhlásené až v apríli 1468. Podľa Kalousa prispievanie na vojenské operácie Mateja Korvína nie je doložené v testamentoch mešťanov ani v Brne, ani v Olomouci.⁹⁸ Problematické je identifikovať lokalitu Dolcz. V stredovekom Uhorsku existovali viaceré lokality nesúce toto meno. Dolc nachádzame v Požeckej župe, dedinu Dolci v župe Kőrös a nakoniec nachádzame tri dediny toho istého mena Dolec v Záhrebskej župe. Všetky tieto spomenuté lokality sa nachádzajú na území dnešného Chorvátska.⁹⁹

Podobné silné vzťahy a fluktuácie medzi Moravou a západným Slovensko by sme podľa Varsika mohli vyvodiť aj z iných miest. Najlepšie to vidieť v Skalici, konkrétne na príklade prameňa o kláštore františkánov v Skalici, ktorý hovorí, že keď bol v roku 1467 založený tento kláštor, prvým predstaveným sa stal Mikuláš z Moravy (*Nicolaus de Moravia*). Posviacku skalického kostola postaveného pri kláštore vykonal zase 21. novembra 1484 Andrej z Brna (*Brnenský*), generálny vikár olomouckého biskupa a titulárny biskup nikopolský.¹⁰⁰

Mikuláš Ujlaki už v pokročilom veku vydal 14. februára 1471, na sviatok svätého Valentína, mučeníka, na svojom hrade Raholca (*Rahowcza*) listinu, ktorá je jeho testamentom. V listine sa tituluje ako mačviansky bán, večný župan Teočaku (*Telchak*) a pán Ozory na juhu Uhorska (*necnoc terre Vzure dominus*).¹⁰¹ Testament bol spísaný pred viacerými svedkami, a to konkrétne za osobnej účasti farárov Gregora z Raholca (*Rahowcza*), Dionýza de Jalswa (z Jalšového?) a Juraja de Racha, ako aj Jakuba, správcu oltára (*rectore altaris*) de Jalswa; ďalšími svedkami boli Štefan de Zantho, ktorý bol hlohovským kastelánom (*castellano nostro de Galgolcz*), Ladislav Temeskezy (*Themeskezy*), ktorý vykonával funkciu kastelána a provízora kúrie (hospodárskeho správcu) na majetku Mikuláša Ujlakiho v Raholci (*Raholcza*), kasteláni na hrade Gezthes Ján de Herend a Gregor de Neboyza i Tomáš Vinche de Zenthgerg, zastávajúci funkciu kastelána na hrade Capuswywar. Okrem nich svedkami boli aj Štefan Bánfy de Bath a akýsi Žigmund Pernecy (*Perneczy*). Všetok svoj majetok Mikuláš Ujlaki zanechal svojmu „najdrahšiemu“ synovi Vavrincovi. V testamente sa konkrétne menujú hrady (*castra, castella*), hrádky (*fortalicia*), mestá (*civitates*), mestečká (*opida*), majetkové čiastky – vlastnícke podiely (*possessiones portionesque*), vlastnícke práva (*iura possessionaria*), hnutelný a nehnuteľný majetok (*bona nostra mobilia et immobilia*), ktorý má alebo nadobud-

⁹⁸ KALUOS, Antonín. Hunyadi Matyásak és a morva királyi városok [online], s. 169. Dostupné na internete: <http://epa.oszk.hu/00800/00861/00054/pdf/aetas_2011-03_154-175.pdf>.

⁹⁹ ENGEL, Pál. Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről. CD-ROM. Budapest: MTA Történettudományi Intézet, 2001. Pozri príslušné heslá.

¹⁰⁰ VARIK, Branislav. Slovenské listy a listiny z XV. a XVI. storočia. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956, s. 39.

¹⁰¹ MNL OL DL 17162.

ne v budúcnosti. Pamätá aj na prípad, ak by zomrel bez mužských potomkov. V takomto prípade časť majetku ponecháva svojim dcéram Kataríne, Eufrózii a Uršuli a svojej vnučke Magdaléne. Rovnaká časť má pripadnúť aj jeho manželke Dorote z Rimavskej Seče (*de Zeech*). Za vykonávateľov svojej poslednej vôle vymenúva Jána de Zenthgerolta, mačvianskeho podbána (svojho podriadeného) Jána Vizlayho, Tomáša de Poczmana a Michala Caplathiho, kastelánov svojho hradu Ujlak v Chorvátsku, Mikuláša de Zenthdemetera, kastelána hradu Rahlca (*Rahowcza*) Mikuláša de Damba; zoznam uzatvára hlohovský kastelán Ladislav Busloy. Najviac však verí svojmu vernému Tomášovi de Poczmanovi – v testamente ho okrem iného nazýva „conservator“, čiže ochranca, opatrovateľ. Ak by niekto svojimi právami podozrieval ním povereného Tomáša, Mikuláš Ujlaki pod prisahou vyhlasuje, že Tomáš de Poczman doteraz všetko spravoval podľa jeho vôle; potvrdzuje, že Tomáša de Poczmana poveril, aby spravoval jeho práva. Mikuláš Ujlaki si želá, aby sa v mestečku Hlohovec (*Galgolcz*) dokončil miestny františkánsky kláštor „na česť a úctu svätého mučeníka Vavrinca“, ako aj aby sa špitál pod jeho hradom Ujlak prestaval, resp. obnovil. K jeho manželke Dorote z Rimavskej Seče (*de Zeech*), kým bude nosiť jeho meno (kým zostane vdovou), sa majú správať s veľkou úctou a vážnosťou. Ak by sa však znovu vydala, nemajú jej tieto počty prislúchať.¹⁰² Všetky listiny uložené v dome Mikuláša Ujlakiho v Tárnoku majú po jeho smrti vydať Tomášovi de Poczmanovi. Ak sa niekto spomedzi početných familiárov Mikuláša Ujlakiho ukáže ako neverný či rebelant, majú sa mu odobrať všetky funkcie. Maloletého syna Vavrinca, budúceho dediča veľkých majetkov, zveril až do čias, kým nedosiahne 24. rok života, do starostlivosti tútorov, vybraných spomedzi popredných šľachticov. Medzi nich patrili Gabriel, zvolený kaločský a báčsky arcibiskup¹⁰³, Ján Pongrác a Mikuláš Cupor, sedmohradskí vojvodcovia, a nakoniec Ján Ernst, zvolenský župan, ktorý bol zároveň aj hlavným kráľovským taverníkom. Testament Mikuláša Ujlakiho ďalej hovorí, že keď Vavrinec dosiahne 24. rok života, poverenia tútorov zaniknú a majetky držané (opatrované) dovtedy jeho tútormi mu budú vrátené. Mikuláš Ujlaki zároveň prosí svojho kmotra, uhorského kráľa Mateja Korvína, ktorý bol krstným otcom jeho syna Vavrinca Ujlakiho, aby dohliadol na vykonanie jeho poslednej vôle. Maloletý Vavrinec možno zostal bývať so svojou matkou, ale jeho majetky spravovali ustanovení tútori. Prax však bývala taká, že len málokedy nechali dieťa, ktoré malo zdediť také veľké majetky, v opatere matky.

Podotýkame, že Mikuláš Ujlaki, pán Hlohovca a bosniansky kráľ v rokoch 1471 – 1477, sa nechal pochovať v chorvátskom meste Ujlak (dnes Ilok) v tamojšom františkánskom kláštore. Pôvodne konventuálny kláštor v Ujlaku získali observanti v roku 1454.¹⁰⁴ Vo funkcii kráľa Bosny vydával Mikuláš Ujlaki aj listiny.

¹⁰² Podľa uhorského zvykového práva, ktoré sa často nedodržiavalo, ak sa vdova znovu vydala, musela opustiť dom manžela, ale mala právo ponechať si venné, svadobné dary, ako aj istý podiel z manželových hnutelných majetkov. DVOŘÁKOVÁ, Daniela. Rytier a jeho kráľ. Stibor zo Stiboric a Žigmund Luxemburský. Sonda do života stredovekého uhorského šľachtica s osobitným zreteľom na územie Slovenska. Budmerice: Rak, 2003, s. 262.

¹⁰³ Zvolený, no ešte do úradu neuvedený arcibiskup, ktorý ešte nedostal od pápeža arcibiskupské pálium ako odznak svojej hodnosti.

¹⁰⁴ KIRINOVIČOVÁ, Naďa. Františkáni-observanti a ich stavby na území Slovenska v 15. storočí.

Tituluje sa v nich ako „*Nos Nicolaus dei gratia rex Bozne*“¹⁰⁵. Územie kontrolované Uhorskom sa stalo v roku 1472 základom Bosenského kráľovstva, ktorého centrom bolo Jajce. Neznamenal to však obnovenie samostatnosti Bosny, ale iba zapojenie majetkového potenciálu rodiny Ujlakiovcov do protitureckej obrany. Počas dlhoročnej vlády kráľa Mateja Korvína boli obsadenie a kontrola oblasti západnej Bosny najvýznamnejšími činmi v inak dosť slabej protitureckej obrane. Bosenská obranná línia bránila prenikaniu tureckých pohraničných vojsk z Bosny do chorvátskych a slovinských krajov, pustošeniu Srijemu a juhohorských stolíc zo západu. Napriek tomu sa však v sedemdesiatych rokoch 15. storočia niekoľkokrát podarilo bosenskému sandžakbegovi Isovi preniknúť do Korutánska, Štajerska, Istrie a Kraňska.¹⁰⁶

V Hlohovci máme zachovanú pamiatku, ktorá poukazuje na tento hrdý titul. Je ňou rímskokatolícky Kostol svätého Michala s nádherným gotickým portálom a doň vsadeným renesančným portálom. Na prútenom profilovom ustupujúcom ostení sú umiestnené štyri mladšie sochy evanjelistov a bohatý dekor listov a kružieb. Na pravej strane portálu pod lomeným oblúkom je vsadená kamenná hlava muža, ozdobená kráľovskou korunou. Spod nej obe strany podlhovastej úzkej tváre lemujú dlhé vlasy a dlhšia zastrihnutá brada s fúzmi. Pod hlavou je umiestnený turnajový štít delený šikmým brvnom.¹⁰⁷ Podľa Grofovej ide najpravdepodobnejšie práve o Mikuláša Ujlakiho z Hlohovca. Štít má byť svojím tvarom charakteristický pre túto dobu. V prospech jej teórie sa prihovára aj to, že fyziognómia tváre na gotickom portáli v Hlohovci je veľmi podobná tvári na náhrobku M. Ujlakiho v dnešnom Iloku v Chorvátsku. Ďalej Grofová tvrdí, že erb, ktorý sa nachádza pod kamennou hlavou na portáli kostola, sa odlišuje od erbov rodu Ujlakiovcov. Paralelu pre tento erb nachádza v erbe štátneho znaku Bosny, čomu má nasvedčovať práve šikmé brvno v erbovom poli.¹⁰⁸

Mikuláš Ujlaki je zrejme jediným zemepánom v histórii Hlohovca, ktorý vydával vlastné mince – denáre. Doteraz sú známe tri typy jeho mincí, ktoré vydával ako kráľ Bosny.

In Monument revue. Časopis Pamiatkového úradu SR na prezentáciu vedeckého poznávania kultúrneho dedičstva, 2012, roč. 1, č. 2, s. 7.

¹⁰⁵ MNL OL DL 100828 z 26. 4. 1473, MNL OL DL 100848 z 25. 6. 1475 a listina z 23. 8. 1472, kde sa tituluje ako „*rex Bozne, ac Machoviensis et regni Slavonie banus...in opido nostro Wylak vocato... regni nostri anno primo*“. GROFOVÁ, Mária. Hlohovec a rod Ilockých. Forum historiae [online]. 2008, č. 2 [Mestá a šľachta, mešťania a šľachtici], s. 2. Dostupné na internete: <http://www.forumhistoriae.sk/FH2_2008/texty_2_2008/Grofova.pdf>. Pre objektívnosť treba uviesť, že sa nestal kráľom celej Bosny. Značná časť tejto krajiny bola už v tejto dobe obsadená Turkami. Územie jeho kráľovstva tvorila len severovýchodná časť krajiny. Mikuláš Ujlaki nevydával len listiny z toho titulu, že bol bosniacký kráľ. Vydával totiž aj vlastné mince. NOVOSEDLÍK, Peter. Je v Hlohovci pochovaný kráľ? [online]. Dostupné na internete: <http://www.hlohovec.sk/?program=50&module_action__0__id_clanok=14990>. Bližšie k Mikulášovi Ujlakimu ako kráľovi Bosny pozri KUBINYI, A. Die Frage des bosnischen Königtums von N. Ujlaki. In Studia Slavica 8, 1958, s. 373–384.

¹⁰⁶ KOPČAN, Vojtech. Turecké nebezpečenstvo a Slovensko. Bratislava: Veda, 1986, s. 20.

¹⁰⁷ GROFOVÁ, ref. 105, s. 7.

¹⁰⁸ GROFOVÁ, ref. 105, s. 8.

Prvý typ predstavujú mince, ktoré boli razené podľa vzoru denárov akvilejského patriarchu Antonia II. Panciera de Portogruaro, ktorý bol patriarchom v r. 1402–1412. Na averze týchto mincí je erb patriarchu Antonia II. Panciera de Portogruaro, na ich reverze je zobrazená orlica s rozťahnutými krídlami. Od mincí zmieneného patriarchu odlišujú tieto mince len nápisy, na ktorých je uvedená titulácia Mikuláša Ujlakiho ako kráľa Bosny.

Druhý typ predstavujú mince, ktoré boli razené podľa vzoru denárov iného akvilejského patriarchu – Ludwiga Tecka, ktorý bol patriarchom v r. 1412–1439. Na averze týchto mincí je erb patriarchu Ludwiga Tecka, na reverze je zobrazená Panna Mária s malým Kristom. I tieto mince sa dajú od mincí zmieneného patriarchu odlíšiť len nápismi, ktoré informujú, že vydavateľom mince bol Mikuláš Ujlaki ako kráľ Bosny. Táto minca je najčastejšie sa vyskytujúcou razbou Mikuláša Ujlakiho.

Tretí typ predstavujú mince, ktoré boli razené podľa vzoru denárov uhorského kráľa Mateja Korvína (kráľom bol v r. 1458–1490). Na averze týchto mincí sú erby Uhorska, Dalmácie, Čiech a erb Mateja Korvína, na reverze je zobrazená Panna Mária s malým Kristom. Od mincí Mateja Korvína ich odlišujú nápisy, na ktorých je uvedená titulácia Mikuláša Ujlakiho ako kráľa Bosny.¹⁰⁹

Po smrti Mikuláša Ujlakiho v roku 1477 prevzal panstvo jeho syn Vavrinec, ktorému sa podarilo dokončiť začaté otcovo dielo, keď sa v roku 1492 začalo s pastoračnou činnosťou františkánov v dokončenom kláštore.

Po otcovi zdedil okrem majetkov aj niektoré z jeho titulov. Bol sedmohradským vojvodom, mačvianskym bánom a kniežaťom sriemskym. Vavrinec Ujlaki zomrel v roku 1524 bez potomkov, a preto právo disponovať jeho majetkami prešlo na kráľa Ľudovíta II. (1516–1526).¹¹⁰

¹⁰⁹ NOVOSELÍK, Peter. Mince Mikuláša Ujlakyho. In *Život v Hlohovci*, 2010, č. 6 [online]. Dostupné na internete : <http://www.hlohovec.sk/?program=50&module_action_0__id_clanok=15087 >.

¹¹⁰ ŽBIRKOVÁ, Miroslava. Tematínsky hrad a panstvo. I. časť. In *Balneologický spravodajca*, 1998, ročník 36, s. 123, Piešťany: Balneologické múzeum, 1999.